

APRENDRE A PARTICIPAR

Maria del Mar Galceran / coordinació

Escoltes Catalans
Esplais Catalans, Esplac
Federació Catalana de l'Esplai
Fundació Jaume Bofill
Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya
Moviment de Centres d'Esplai Cristians

APRENDRE A PARTICIPAR

APRENDRE A PARTICIPAR

Maria del Mar Galceran / coordinació

Edita: Fundació Jaume Bofill

Disseny gràfic: clic traç, sccl

Primera edició: octubre 2004

Dipòsit legal: B-38.641-2004

Aquesta publicació recull les reflexions del grup de treball sobre ***Aprendre a participar*** reunit entre gener de 2003 i juny de 2004.

Coordinació del text:

Maria del Mar Galceran Peiró

Persones que han format part del grup *Aprendre a participar*:

Ricard Alonso Vicent (Escoltes Catalans), Roser Argemí Relat (Fundació Jaume Bofill), Anna Cardona Batet (Federació Catalana de l'Esplai), Josep Maria Cortadellas Bertran (Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya), Anna Duch Larena (coordinació tècnica), Laia Figueras Tortras (Moviment de Centres d'Esplai Cristians), Míriam Filella Ferré (Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya), Maria del Mar Galceran Peiró (coordinació), Emma Puig Bosch (Esplais Catalans, Esplac), Anna Roig Elias (Federació Catalana de l'Esplai).

Índex

Presentació 9

1

La contribució de les organitzacions de temps lliure educatiu al discurs i la pràctica de la participació social 13

2

La participació social: abast del terme 21

3

Les condicions i els eixos clau de la participació social en els moviments de temps lliure 29

4

Experiències de participació social 43

5

Estratègies per a cada moment i cada àmbit 65

6

Fonts documentals 103

Presentació

La proposta pedagògica que us presentem pretén ser una eina útil per la participació social en el context dels moviments d'educació en el lleure.

Es tracta d'una proposta promoguda per la Fundació Jaume Bofill i desenvolupada pels moviments d'educació en el lleure que parteix d'unes preocupacions compartides i que estableix una proposta de treball més cohesionat i coordinat al voltant de la participació social.

Motius per haver elaborat els materials que teniu a les mans no en falten. La democràcia està esdevenint un ideal desitjat per gran part dels països del món, que la veuen com el mitjà per garantir la llibertat i l'autonomia de les persones i les societats i, alhora, com un mitjà per garantir una resolució més dialògica i consensuada de les problemàtiques socials. Però, aquest discurs de la democràcia pot arribar a ser pervers quan s'utilitza per evitar reflexions crítiques o, simplement, quan es limita la participació al fet de votar i escollir uns representants cada certs anys.

La democràcia, tal com l'assumim, va molt més enllà. Implica un nivell de participació àmplia en tots els afers comuns. La democràcia ha de permetre incidir en la presa de decisions de qualsevol comunitat. La democràcia és un valor en ella mateixa i, alhora, un mitjà imprescindible per aconseguir una societat més justa, solidària i harmònica.

La competència per a la participació social i democràtica no s'adquireix espontàniament sinó que s'ha d'anar facilitant mitjançant l'adquisició de destreses i capacitats per al diàleg, la col·laboració, la coresponsabilitat i l'autonomia. En aquest sentit, els agrupaments escoltes i centres d'esplai es converteixen en microsocietats organitzades per infants, joves i adults en les quals es pot posar en pràctica el joc democràtic per tal de formar futurs ciutadans responsables, compromesos i participatius en la transformació de la societat.

Però, encara que les condicions contextuals que presenten els centres de temps lliure siguin propícies per l'exercici de la participació social, hem de ser conscients que encara és un tema no resolt i que hi ha un llarg camí per recórrer. Per això els materials que es recullen en aquest llibre pretenen, finalment, oferir propostes innovadores i adaptades a les noves necessitats i realitats dels moviments de temps lliure.

De fet, no hem d'oblidar que els valors socials imperants sovint entren en contradicció amb els ideals de participació que apuntàvem. El sistema capitalista en el qual vivim ha generat un tipus de societat altament individualista i privatitzadora, on el consum passiu i la comoditat s'han convertit en valors fonamentals. Fugir de tot allò que no et produeix un plaer immediat sembla que s'hagi convertit en una persecució malaltissa que adorm les consciències i genera actituds d'apatia, desinterès i manca d'esforç, tant per les qüestions personals com col·lectives. Sembla que cada vegada costi més sentir-se compromès amb els altres i amb la societat, i els diferents responsables dels agrupaments escoltes i centres d'esplai necessiten noves estratègies, idees i accions per tal de continuar treballant per aquest valor.

El treball que recull aquesta publicació se centra en la participació i la implicació dels nois i noies en la seva realitat social, en l'assumpció del compromís cívic i la transformació de l'entorn. Sabem, però, que per arribar a aquesta dimensió més àmplia de la participació, prèviament, cal haver après a participar en petits grups i en nivells de socialització més bàsics.

A participar, se n'aprèn participant, des de la mateixa pràctica i des de l'experiència vital d'aquest valor. És per això que els centres i les relacions interpersonals que s'hi forgen esdevenen una oportunitat única per promoure l'aprenentatge de la participació.

La proposta que teniu a les mans s'adreça al col·lectiu d'adolescents i joves. És sabut que aquestes franges d'edat corresponen, cognitivament i madurativament, al període més propici per l'exercici i el desenvolupament de la plena autonomia i també són les que permeten obtenir una perspectiva social adequada per poder exercir plenament la participació.

Això, però, no s'ha de confondre amb la idea que només es poden desenvolupar processos d'aprenentatge participatiu en aquestes edats. La participació és un procés ampli que cal iniciar des de les primeres edats. Un procés que s'encamina cap a la plena autonomia i compromís social i que admet diversos matisos i moments en funció de l'etapa evolutiva i de les possibilitats personals de cadascú.

La responsabilitat, doncs, de com desenvolupar de la millor manera aquests processos d'aprenentatge recau en cadascun dels centres. Amb l'edició d'aquests materials, l'únic que pretenem és animar-vos a treballar en aquesta direcció i oferir-vos reflexions i experiències que, probablement, us podran ajudar a assolir l'objectiu d'aprendre a participar.

Josep Maria Rodés Cama, **Escoltes Catalans**

Mar Llopis Calvo, **Esplais Catalans, Esplac**

Merche Garcia Villatoro, **Federació Catalana de l'Esplai**

Jordi Sánchez Picanyol, **Fundació Jaume Bofill**

Montse Fort Gràcia i Sergi Rovira Pérez, **Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya**

Francesc Garreta Gambús, **Moviment de Centres d'Esplai Cristians**

1 La contribució de les organitzacions de temps lliure educatiu al discurs i la pràctica de la participació social

El treball que us presentem no parteix de zero sinó que és fruit de la llarga tradició participativa dels centres de temps lliure i del treball dut a terme sobre el mateix tema per les diferents organitzacions de lleure educatiu durant els darrers anys. Aquest fet ha estat el que ens ha animat, justament, a emprendre una acció conjunta que ens ajudi a unir esforços i establir més sinergies entre tots nosaltres.

Tal com apuntàvem, el treball sobre la participació des dels moviments de temps lliure ve de lluny.

Durant l'època de la república, ja es van anar descobrint i potenciant les possibilitats pedagògiques que oferien les experiències de vida col·lectiva a ple camp, les colònies i campaments de vacances, l'exercici de la responsabilitat i la participació, la realització de projectes col·lectius amb sentit i utilitat social, etc.; i els centres de temps lliure es van convertir en petites repúbliques on es vivien els valors de la coresponsabilització, la democràcia i l'autogestió per tal d'educar bons ciutadans.

Posteriorment, i durant la postguerra, les activitats de temps lliure van renéixer sota l'aixopluc de l'Església i es van convertir en espais privilegiats per l'associacionisme, la lluita contra el totalitarisme i el compromís amb les llibertats democràtiques.

Però, amb l'obertura al pluralisme, l'assentament de la democràcia i el posterior *boom* de les activitats i les realitats del lleure de tota mena, els moviments de temps lliure es veuen obligats a redefinir, novament, la seva raó de ser, el nou model de participació que volen oferir i quina ha de ser la seva contribució a la societat catalana.

Fruit d'aquesta necessitat, el 25 de febrer de 2002, es va presentar al Parlament de Catalunya el document *L'educació de la gent jove, una declaració a l'alba del segle XXI*, impulsat per diverses institucions de lleure educatiu internacional. En el mateix document, quatre moviments de lleure de Catalunya feien una primera declaració de principis d'actuació conjunta, que comptava amb la participació com un dels eixos centrals.

Reproduïm el text per la seva importància i rellevància.

“Des de la Coordinació Catalana de Colònies, Casals i Centres d’Esplai; Escoltes Catalans; Esplais Catalans (ESPLAC) i Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya, volem expressar:

Que coincidim en un mateix objectiu, l’educació integral d’infants i joves, i en el fet que, a partir d’un plantejament educatiu desenvolupat i rigorós, orientem la nostra tasca, des d’un sistema de valors transformadors, a fomentar la implicació de les persones en la societat. I ho fem basant-nos en una metodologia educativa que parteix de l’experiència i l’autoaprenentatge en el si de grups i col·lectius diversos que permeten una vivència lúdica, festiva i de gaudi, interrelacionada amb l’entorn.

Que coincidim, alhora, des de la diversitat de les nostres entitats, en el fet que totes garantim la participació dels joves que en són membres en els processos de presa de decisió, mitjançant estructures democràtiques; que estem arrelades al país des d’agrupaments escoltes i centres d’esplai sorgits arreu de Catalunya; que fem una aportació social de qualitat en l’educació i la formació d’infants i joves del nostre país, com a expressió d’una voluntat explícita de servei i de participació en la construcció nacional; i que no perseguim cap mena de finalitat lucrativa, ni de caire individual ni com a col·lectiu.

I que compartir tot això ens fa treballar plegades, des de la riquesa de matisos i particularitats de cadascuna de les nostres entitats, convençudes que l’educació és la clau per garantir un futur millor per als infants i joves de tot el món i, en concret, del nostre país.”¹

¹Consideracions sobre els elements conjunts de la nostra tasca educativa. Manifest elaborat el dilluns 1 de març de 1999 per Ramon Terrassa, de la Coordinació Catalana de Colònies, Casals i Centres d’Esplai; Ricard Alonso, d’Escoltes Catalans; Lali Surià, d’Esplais Catalans; Lluís Ros, de Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya, sota la coordinació d’Eduard Vallory, president del Consell Nacional de la Joventut de Catalunya. Editat per CCCCE, Escoltes Catalans, Esplac i MEGSJC en el document *L’educació de la gent jove, una declaració a l’alba del segle XXI*. Barcelona, 2002, p. 15.

Recollint l'essència d'aquest manifest, caldria remarcar que l'actual discurs i pràctica de la participació en el lleure educatiu se centrarà en els eixos següents:

Els centres de temps lliure com a escoles de ciutadania i forces vertebradores de la societat democràtica

Perquè la democràcia sigui efectiva i real, i no únicament simbòlica, cal que estimuli i activi la participació de la població des del teixit associatiu, és a dir, des de la base.

En els darrers anys, des de l'associacionisme, s'han anat qüestionant els sistemes de participació utilitzats fins ara i fins i tot la manca de sistemes, i s'està optant per uns models que apunten cap a una participació veritable, una participació més real i efectiva, una participació que vagi al fons i que parteixi de la mateixa dinàmica interna de les comunitats i associacions.

Els mateixos moviments d'educació en el lleure no es mostren indiferents davant d'aquesta realitat i, en conseqüència, estan posant en dubte la validesa i la credibilitat de determinades estructures socials de participació, excessivament burocratitzades i impersonals, que no acaben de respondre a la manera de fer de la societat civil.

Però la participació, la democràcia i la responsabilitat no s'aprenen amb discursos o classes teòriques sinó oferint la possibilitat d'experimentar-les i practicar-les. El tret distintiu de l'educació en els valors a l'esplai i als agrupaments és que no es realitza amb discursos teòrics, ni amb l'ús de determinades tècniques o activitats, sinó que es forja a partir de la vivència i l'experiència de determinats valors, a partir d'una determinada organització de la vida social.

Aquest concepte de ciutadania responsable, doncs, implicarà iniciar l'infant en un procés de participació en la seva vida de grup perquè pugui avançar en la participació de nivells de socialització cada cop més amplis i, d'aquesta manera, aprengui a exercitar els seus drets i obligacions respecte a les diferents comunitats a les quals pertany.

L'anàlisi crítica i la sensibilització davant les problemàtiques socials

Els diferents moviments de temps lliure, preocupats i sensibles a l'aparició de noves necessitats socials, volen recuperar el valor de l'esforç i el sacrifici, de la implicació personal, de la revaloració dels aspectes col·lectius i, sobretot, de la consciència crítica.

Estem lluny, doncs, d'un model de participació entesa únicament com a activisme cec. Potser ara, més que mai, els moviments de temps lliure estan preocupats per una participació crítica i responsable. Per una participació que, prèviament, implica una presa de consciència de la pròpia realitat personal, comunitària i social. Una participació que es nodreix de la reflexió i l'esperit crític i que, per tant, pretén ser emancipadora de subjectes i comunitats.

Hem d'ajudar els infants a no passar per aquesta vida únicament com a turistes sinó a implicar-se en els problemes col·lectius i socials i en la seva transformació.

Compromís amb la transformació social i amb l'arrelament al país

Vivim en l'anomenada societat de la informació. Una societat on l'extensió dels mitjans de comunicació i el *boom* de les noves tecnologies han afavorit l'accés a tot tipus d'informació d'arreu del món. Les distàncies físiques cada cop es redueixen més i l'anomenada globalització o mundialització ens planteja un món cada vegada més petit.

Aquesta obertura a un coneixement mundial més exhaustiu contrasta terriblement amb una altra de les tendències actuals: el desconeixement cada cop més gran de la realitat més propera. No és estrany, doncs, que avui tinguem informació de l'acció social que desenvolupa alguna entitat a l'altra punta del planeta i, en canvi, tinguem un desconeixement absolut de l'acció que fa una ONG al nostre barri.

Els moviments de temps lliure, sensibles a aquesta realitat, volen optar per una participació que ajudi els subjectes a no perdre els referents més immediats. Una participació que estimuli la identitat cultural i afavoreixi el desenvolupament comunitari. És per això que s'intenta estimular la implicació dels infants i joves en les necessitats que es presenten en el seu context més immediat, zona, barri, poble o ciutat, sense oblidar –al mateix temps– la dimensió global.

El model de participació que es vol viure des dels centres, doncs, és un model compromès amb la realitat més immediata.

Un compromís que requereix d'una acció constant i permanent vers la millora personal i col·lectiva. Per tant, no es tracta d'una participació en accions puntuals i esporàdiques sinó d'una participació coherent i fidel al millorament de la comunitat més propera i a la creació d'un sentiment de pertinença a la pròpia comunitat. La manera d'integrar aquesta proposta amb un model que sigui acolridor i integrador d'altres realitats socials i culturals i, alhora, vetllar per la construcció d'una nova identitat catalana és, sens dubte, un dels reptes més importants que tenim entre mans.

Cal intensificar molt més la presència social i comunitària dels centres de temps lliure, coordinant-se amb altres sectors educatius i augmentant la seva participació en projectes de la comunitat (festes populars, iniciatives col·lectives de millora i defensa del medi més proper, accions d'ajuda i recolzament als col·lectius més desfavorits), cooperant amb les associacions i administracions locals per contribuir al desenvolupament –en el cas d'algunes ciutats– del Projecte Educatiu de Ciutat.²

---

² AJUNTAMENT DE BARCELONA. *Per una ciutat compromesa amb l'educació*. Barcelona, Ajuntament de Barcelona/Institut d'Educació. Actes del Congrés Projecte Educatiu de Ciutat. L'educació és la clau, celebrat els dies 7, 8, 9 i 10 d'abril de 1999.

L'autonomia i l'autogestió a partir de la coparticipació entre infants i adults

La participació és un procés que requereix un aprenentatge; no sorgeix espontàniament sinó que cal estimular-la, facilitar-la i crear-li les condicions adequades. I, en aquest aspecte, els adults hi tenen moltes coses a dir, partint de la seva pròpia experiència. Aquesta postura no nega que els infants puguin autogovernar-se, però entén que, perquè això succeeixi, la presència de l'adult és important com a punt de referència. Una presència que, com apunta Muñoz³, ha de ser lleugera. És a dir, una presència que, respectant el ritme i l'evolució de l'infant, s'impliqui i comparteixi vivències i accions amb ell; però, de manera lleugera, és a dir, que no estigui tan a prop que l'envaeixi amb tot el que diu i fa, ni tan lluny que li creï un sentiment d'abandonament.

L'aprenentatge de la participació, però, no es fa en solitari. Es fa a través de l'experiència de vida en col·lectivitats d'infants, adolescents, joves i adults i, per tant, a partir d'un entramat de relacions intergeneracionals on el model i el mestratge dels més experimentats esdevé un referent important per als més novells.

Per tant, lluny dels plantejaments més autogestionaris viscuts als anys setanta, els centres de temps lliure volen presentar, avui, un model de coparticipació entre infants i adults. Un model que, tot respectant les característiques pròpies de l'etapa infantil i confiant plenament en les seves capacitats, vol orientar, guiar i ensenyar els infants a participar en la construcció dels seus propis projectes, perquè fins i tot el procés d'autoaprenentatge infantil –al qual fa referència el document que citem a l'inici d'aquest apartat– requereix de la guia dels adults.

“Els joves i els infants necessiten la proximitat d'homes i de dones adults que els ajudin a triomfar en allò que emprenen, a desenvolupar la confiança en ells mateixos, a descobrir els seus límits, a fer front a la realitat d'una nova etapa de la vida, a trobar un referent, un interlocutor, algú amb qui dialogar”.⁴

³ MUÑOZ, C. (1998). “Los derechos de la infancia y la participación y asociacionismo infantil”, a *Encuentros de Intercambio sobre Participación Infantil*. Madrid, Consejo de la juventud de España.

⁴ ORGANITZACIÓ MUNDIAL DEL MOVIMENT ESCOLTA (1997). *Senzillament escoltisme*. Demarcació de Girona, Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya, p. 23.

2 La participació social: abast del terme

La participació social, tal com s'entén des de l'àmbit de l'educació en el lleure, esdevé un mètode que ens permet assolir dos objectius: aprendre a participar i participar per exercir de ciutadà de ple dret i per enfortir i desenvolupar la democràcia.

La participació representa un valor i un dret de l'ésser humà i pot conduir a un procés d'aprenentatge en el qual l'individu se situa d'una determinada manera envers el món i els altres. És una manera de viure i d'entendre la vida en comunitat que implica un esforç i un compromís personal, assumir les dificultats que genera i gaudir dels beneficis que aporta, com el sentiment de grup, la satisfacció personal, la vivència d'un projecte comú, etc.

Participar és contribuir, col·laborar, implicar-se, expressar-se lliurement, aportar, prendre decisions, dialogar; en definitiva, convertir-se en protagonista actiu en les diferents esferes de la vida personal i contribuir activament en els afers de l'entorn.

Es tracta, doncs, d'un procés socialitzador que implica un cert nivell de col·laboració, l'aportació i l'oferiment de quelcom de si mateix als altres per tal de construir conjuntament a partir d'un projecte creat entre tots i totes. D'aquesta manera, la participació implica un procés permanent de donar i rebre que s'encamina cap a un objectiu comú.

Cal entendre la participació com un procés d'aprenentatge constant que es genera en el marc d'un grup o col·lectivitat i que cal estimular, incentivar i ensenyar. És a dir, a participar, se n'aprèn amb la pròpia experiència de la participació. Si l'infant no aprèn a participar des de ben petit i no se sent protagonista del que passa al seu voltant, quan creixi difícilment esdevindrà una persona participativa.

Aquest procés ascendent ha d'oferir als nois i noies la possibilitat d'anar adquirint uns nivells d'autonomia i responsabilitat cada cop més elevats. No obstant això, la participació dels infants no pot excloure els monitors o caps, sinó que s'han d'establir vies de coparticipació entre uns i altres.

La participació com a procés d'aprenentatge

Des de ben petits, podem anar adquirint tot un seguit d'habilitats participatives per aprendre a moure'ns en el nostre entorn i créixer atents al que ens envolta. En aquest sentit, els centres dels moviments d'educació en el lleure esdevenen el marc idoni per desenvolupar aquest aprenentatge, ja que els nois i noies es troben amb companys de la seva edat, hi participen de manera voluntària, els motiven les activitats i, en general, perquè l'acció educativa es dona dins d'un context lúdic. Per tant, pels nois i noies, el centre representa un espai proper i familiar, un espai on les relacions afectives són intenses i on poden expressar-se i participar lliurement.

La participació és un procés d'aprenentatge mitjançant el qual les persones expertes ensenyen a adquirir cada vegada més habilitats participatives als més novells. I, bàsicament, s'aprèn a participar participant, per això diem que és un mètode. Un mètode que requereix que l'educador confii plenament en les capacitats de l'infant per participar, reconegui les seves inquietuds i sigui capaç de motivar-lo. El paper que fa l'educador és molt important en el marc d'una societat que considera els infants com a ciutadans de segon ordre, és a dir, com a ciutadans passius.

En l'exercici de la participació, la relació que s'estableix entre les dues parts és desigual. Els caps o monitors no han d'acceptar qualsevol de les propostes que facin els infants, sinó que els han d'orientar en tot moment per tal que aquestes propostes s'adeqüin al projecte educatiu del centre. Els caps han de conèixer la situació del grup en relació a les seves capacitats participatives i han d'anar estimulant aquest procés. Aquesta és la base de la participació, és a dir, primer caldrà guiar els nens i nenes i ajudar-los a prendre decisions perquè, posteriorment, les puguin prendre de forma autònoma.

La participació en els centres d'educació en el lleure és un procés que no es tanca mai: l'actitud participativa ha d'impregnar tots els moments de la vida escolta i d'esplai, constituint-se com a eix transversal. Aquest procés s'inicia quan oferim als infants la possibilitat d'assumir unes responsabilitats que fins aquell moment no havien assumit i que, per tant, es converteixen en un repte per ells. En aquest moment, els nois i noies se senten protagonistes i, malgrat la importància d'aquest fet, no els podem deixar sols, hem d'estar al seu costat i participar activament en aquest procés, oferint-los el nostre guiatge i el nostre suport.

Com ja hem dit anteriorment, és un error creure que treballem millor la participació quan no intervenim i defensar la idea que el màxim grau de participació es dona quan els nois i noies ho fan tot sols. En els processos de participació guiada, el més important és que el monitor s'impliqui amb els infants en els diferents àmbits de la vida del centre: les activitats, el quotidià i la vida en grup.

Nivells de participació per grups d'edat

Quan treballem la participació amb els nostres nois i noies és bo tenir clares les característiques del grup amb el qual actuem, per tal d'adaptar el procés d'aprenentatge al seu nivell.

Així doncs, quan treballem amb els nens i nenes més petits del centre, amb edats compreses entre els 6 i els 8 anys, hem de tenir clar que, en aquesta etapa, l'infant comença a deslligar-se de la família i a buscar els seus referents dins el seu grup d'iguals. El seu nivell d'implicació se centrarà, doncs, en la unitat o grup d'edat; per tant, la nostra prioritat haurà de ser la de madurar l'organització del grup en petits equips de treball. Els infants d'aquestes edats han après a valorar les activitats com una experiència compartida i, per tant, ara ja poden implicar-se en la definició d'alguna d'aquestes activitats.

En l'etapa dels 8 als 12 anys, el sentiment de grup pren molta més força, tant en el joc com en el treball. És en el si del grup on l'infant se sent identificat i on anirà autoafirmant la seva identitat. En aquesta etapa, és important que l'infant participi activament en la seva educació i que se senti identificat amb les activitats que fa al centre; per tant, participarà en la proposta i la preparació d'algunes d'aquestes activitats.

Així doncs, en aquestes dues etapes, la participació dels nens i nenes se centra, sobretot, en el grup, que representa el seu marc de referència. Els infants han passat d'entendre què és tot allò que els envolta –ja sigui la família, els amics o l'entorn més immediat– a estimar-ho i sentir-se'n part. En els grups d'adolescents i joves, els nois i noies comencen a desenvolupar el sentit de crítica social, sovint lligada a la crítica al sistema. A partir d'ara, el noi i la noia s'hauran d'implicar i actuar en conseqüència, per tal de millorar la societat que els envolta, tant a nivell de ciutat o poble com a nivell de país i de món.

En els grups d'adolescents i joves, el sentiment de grup derivarà cap a una consciència col·lectiva que propiciarà la realització d'activitats de compromís social i d'implicació amb l'entorn. El funcionament del grup d'aquestes edats estarà determinat per la seva maduresa, que dependrà de la capacitat que tinguin d'autoorganitzar-se i de ser capaços de crear i dur a terme activitats i projectes amb un sentit. Això vol dir que, en aquestes edats, el grup participarà activament i s'involucrarà en tot el procés de les activitats, des de la planificació fins a la valoració. En definitiva, si el funcionament d'aquest grup està ben autogestionat, recolliran i valoraran els resultats d'allò que han treballat i serà el mateix grup el que se'n responsabilitzarà.

La consciència col·lectiva del grup d'adolescents i joves i la seva capacitat d'autogestió és la que ens porta a afirmar que, en aquestes edats, el seu grau d'implicació social ens permet parlar de participació social.

Les condicions, els eixos i els dinamismes propis de la participació social en els moviments de lleure

Des de l'àmbit de l'educació en el temps de lleure, la participació social es treballa a partir d'uns eixos transversals que esdevenen claus a l'hora de participar. Aquests eixos parteixen d'unes condicions prèvies que s'han de donar per poder treballar la participació social i que se centren en l'establiment d'un bon clima de grup, basat en unes relacions interpersonals afectives i càlides, la creació d'un sentiment de consciència col·lectiva i, finalment, la creació d'un clima moral just i democràtic.

A partir d'aquestes condicions prèvies, que per si mateixes ja constitueixen un eix per treballar de forma transversal, des dels moviments de temps lliure es treballa tot un altre seguit d'eixos per tal d'establir les bases del treball de la participació social. Aquests eixos engloben temes tan importants i complexos com el compromís i la responsabilitat social, l'esperit crític, la pedagogia del projecte, la vida en col·lectivitat i el joc democràtic.

Participar suposa prendre part en un projecte de vida col·lectiva i, per fer-ho, utilitzem diferents dinamismes. Els dinamismes són aquells mitjans a través dels quals es pot manifestar, expandir i canalitzar la participació. Aquests dinamismes, així com la seva disposició, estaran determinats per les característiques institucionals del centre.

Podríem identificar quatre dinamismes fonamentals pel treball de la participació: els àmbits, els nivells, els moments i els tipus de participació. Quan parlem dels àmbits de la participació social, ens situarem en les activitats, el quotidià o la vida dels grups. En canvi, quan ens centrem en els nivells de participació, haurem de parlar dels nivells subgrup, grupal, intrainstitucional o extrainstitucional.

Dividirem els moments de la participació en cinc: la proposta, l'elecció o presa de decisions, la planificació, la realització i la valoració. I, finalment, quan parlem dels tipus de participació, parlarem en termes de formal o organitzada i informal o espontània.

Dinamismes de la participació en els centres de temps lliure

ÀMBITS DE LA PARTICIPACIÓ	NIVELLS DE PARTICIPACIÓ	MOMENTS DE LA PARTICIPACIÓ	TIPUS DE PARTICIPACIÓ
Activitats	Subgrup	Proposta	Formal o organitzada
Quotidià	Grup	Presa de decisió	
Vida dels grups	Intrainstitucional	Planificació	Informal o espontània
	Extrainstitucional	Realització	
		Valoració	

A l'apartat següent, descrivim amb més detall aquestes condicions i eixos.

3 Les condicions i els eixos clau de la participació social en els moviments de temps lliure

Condicions prèvies a la participació

Per fomentar la participació dels nois i noies, no n'hi ha prou amb la implicació dels monitors o caps en tot el procés del projecte o deixant a les seves mans la realització de les activitats. Perquè tot això es dugui a terme d'una manera veritablement participativa, partint de la implicació de tots els membres del grup, caldrà establir un seguit de condicions prèvies que ens permetran la construcció d'aquest entorn favorable a la participació i que es basaran en la vida en col·lectivitat.

La convivència amb el grup està pautaada per un conjunt de rutines que fan inevitable la relació personal i la participació. Però, aquests dos aspectes no van deslligats, de manera que, si les relacions interpersonals no són bones, serà molt difícil que la participació sigui real. Hem de vetllar perquè el centre esdevingui un espai on cadascun dels nois i noies del grup se senti acollit i estimat. D'aquesta manera, si se senten apreciats pel grup, valoren de forma positiva la seva aportació i, per tant, se senten motivats a participar. Tindran en compte les motivacions i les expectatives de la resta del grup i intentaran apropar-s'hi.

D'altra banda, tal com acabem de veure, per participar és imprescindible sentir-se membre d'un col·lectiu o comunitat, ja que la participació social es basa en el treball per un objectiu comú, de forma cooperativa i, en conseqüència, en el fet de sentir-se part d'un mateix projecte i identificat per uns mateixos valors. Per tant, és necessari establir un clima de consciència col·lectiva que estableixi unes bases comunes, uns valors, uns principis, un estil i una manera de fer pròpies que permetran que la participació sigui més efectiva i que els infants puguin anar adquirint una perspectiva social cada vegada més àmplia, que els faci sentir pròpies les necessitats i interessos dels altres.

Finalment, per poder participar cal que instaurem un estil democràtic al centre. La democràcia és un estil de vida que implica unes actituds de respecte, tolerància i acollida de les idees i aportacions de tothom. També implica donar la paraula als infants, ajudar-los a expressar les seves opinions i idees, a respectar les dels companys i a implicar-los en la presa de decisions dels diferents aspectes de la vida del centre mitjançant estructures de participació democràtica. Les assemblees, les reunions per comissions, els consells d'espai o d'agrupament han de ser espais on la veu dels infants

pugui ser expressada, escoltada i tinguda en compte; espais que els permetin entrenar-se en el joc democràtic.

Els eixos clau de la participació

La vida en col·lectivitat

En els centres d'educació en el lleure, els grups no són gaire nombrosos i, per tant, les relacions són més directes i arriben a ser més sòlides, ja que cadascú té el seu espai dins el grup. El grup és el marc on s'inscriu el projecte, però la convivència continuada s'assoleix amb el treball en petits grups. Els nois i noies busquen compartir necessitats i inquietuds amb els seus companys. A través del treball en petits grups, aniran descobrint i acceptant responsabilitats i aprendran a ser autònoms. Amb el temps i l'experiència, aniran adquirint aptituds, autoconfiança, seguretat i capacitat per a la cooperació i el lideratge. És a dir, el treball en petit grup és una eina bàsica per l'aprenentatge de l'autogestió.

L'adolescent i el jove aprofitaran tot aquest bagatge per participar activament en la vida col·lectiva en qualsevol àmbit (el propi centre, el barri, la ciutat, el país, etc.), introduint-se en les interaccions pròpies d'una comunitat humana a través de la descoberta i la participació. La dimensió social de la persona porta a una participació activa que ha de tendir a la millora de la societat des de l'entorn més immediat.

Per tal de fomentar la participació activa dins la vida en col·lectivitat, caldrà oferir uns canals de comunicació reals i fluïts, en el marc del que anomenarem *joc democràtic*.

Els moviments de temps lliure pretenen educar els nois i noies de manera que esdevinguin homes i dones compromesos, solidaris i lliures, amb capacitat per expressar les seves idees, per dur-les a terme i per respondre'n davant la societat. És per això que, des que són ben petits, es proposa la creació d'institucions –com, per exemple, l'assemblea– dins del grup, per habitar els infants a prendre decisions i a responsabilitzar-se'n. Així doncs, els infants aprenen que no estan sols i que, per tant, no poden prendre decisions pensant només en ells mateixos, perquè les seves accions afecten tot el grup. D'aquesta manera, de ben petits aprenen que, abans de prendre

una decisió que afecti la col·lectivitat, cal escoltar la veu de tots els membres del grup; i, de la mateixa manera, van prenent consciència que són membres d'una societat que espera la seva aportació i participació.

L'ús d'aquestes institucions és el que anomenem joc democràtic. Les estructures (assemblees, consells de centre, etc.) que s'utilitzen en cada etapa dependran del grup i de la seva organització. En el cas dels joves i els adolescents, a través del joc democràtic o joc institucional entenen els mecanismes d'una societat democràtica i aprenen a participar. Ho fan a partir de l'experiència acumulada a les etapes anteriors, però, en aquest cas, els mateixos nois i noies són els que determinen el funcionament de les estructures, sobretot els més grans. El cap o monitor ha de fer el paper de dinamitzador, partint sempre de l'autogestió del grup.

Treballar el joc democràtic amb els nois i noies, però, va més enllà de l'ús d'aquestes estructures. Es tracta, sobretot, de fomentar una actitud democràtica i participativa, cosa que els permetrà establir un clima democràtic en les relacions interpersonals del grup. L'objectiu últim serà, doncs, que els nois i noies estableixin un estil de vida democràtic.

El compromís i la responsabilitat social

Comprometre's vol dir assumir un estil de vida i posicionar-se activament vers el progrés òptim d'un mateix i del grup. Però també, i especialment en el cas que ens ocupa, vol dir assumir responsabilitats socials. L'objectiu darrer dels centres d'educació en el lleure és educar persones capaces de promoure o participar en activitats que es plantegin l'objectiu d'incidir en la realitat social per poder canviar-la a partir d'uns paràmetres que vetllin per la justícia, la igualtat i la solidaritat. No es tracta que les persones assumeixin un o diversos compromisos puntuals; en tot cas, eduquem perquè hi hagi persones compromeses. El compromís individual i col·lectiu només es pot desenvolupar plenament a partir de l'activitat. La persona realment compromesa és la persona que *fa* –i, per tant, participa– i no només la que *pensa o creu*.

El compromís té un vessant doble. Per un costat, és una eina educativa pels caps i monitors i, per l'altre, és una idea abstracta que dóna sentit a les nostres vides, al treball constant i seriós, des de les coses més senzilles de la vida personal i grupal fins a les cotes d'implicació social més altes.

Així doncs, educar pel compromís és educar per la responsabilitat i suposa una voluntat de progressar, tant personalment com socialment. S'han d'anar assimilant els valors que es desprenen del dia a dia amb el treball i la vida en grup i convertir el compromís en una acció que es desprengui d'aquests valors, viscuts amb consciència, a partir de la seva confrontació amb la realitat social i l'entorn.

El compromís és un acte personal que es fa lliurement, ja sigui interiorment (per un mateix) o exteriorment (a una altra persona o al grup), però, en tot cas, el compromís –com a tal– és assumit per l'individu i representa un repte personal que l'ajudarà en el seu propi progrés personal.

Els caps o monitors esdevenen un model molt important a seguir pels infants i joves; és per això que, com a referent, cal que transmetin un model de persona per la qual el compromís juga un paper destacat.

L'esperit crític

Educar en l'esperit crític és un dels objectius més importants per les entitats d'educació en el lleure. Des de la mateixa entitat, s'ha de tenir la capacitat del qüestionament constant.

“Ser una persona o un col·lectiu crític suposa desenvolupar teories i/o pràctiques socials orientades cap a crear unes relacions més igualitàries i democràtiques en tot els àmbits, des de la política d'un país o l'economia internacional fins a la sexualitat o l'organització del treball domèstic”⁵⁵
Flecha, R. “Què vol dir ser una persona crítica?”, a Estris, núm.107. Amb sentit crític. MCEC.

Així doncs, des de l'educació en el lleure, entenem l'esperit crític com el fet de ser conscient, escoltar, posar en dubte i saber respondre davant les qüestions que se'ns presenten, més enllà dels propis interessos, motivacions o dubtes. Una actitud que ens permet establir una relació més adequada amb els valors en què creu un mateix i, alhora, comprometre'ns-hi.

Educar l'esperit crític dels nois i noies vol dir educar-los perquè puguin optar per plantejaments diferents als dels caps o monitors. L'educació crítica ens porta a l'autonomia. S'ha de tenir en compte, però, que també ens

conduïx a una determinada crisi interna, fruit de l'anàlisi acurada de la informació, que et permet posar en dubte determinades certeses.

Els infants desenvolupen l'esperit crític en la vida del grup –especialment, en les reunions, assembles i valoracions– perquè és allà on aprenen a escoltar, a respectar les diverses opinions, a saber donar la seva i a participar en la presa de decisions tenint en compte el grup. En aquestes situacions, els nois i noies es qüestionen ells mateixos quan escolten els punts de vista de la resta dels membres del grup i aprenen a decidir d'una manera crítica i responsable.

En el grup d'adolescents i joves, treballarem l'esperit crític a partir de:

- L'observació de fets, procurant reconèixer la càrrega de valors de qui els relata.
- La construcció conscient a partir de l'aplicació de la pròpia escala de valors compartida.
- El coneixement dels diferents mecanismes de pressió social o de grup.
- L'adquisició d'una actitud coherent per apropar-se a la realitat.
- La capacitat d'aplicar-se l'autocrítica.
- L'anàlisi dels ídols i mites que s'ha construït un mateix.
- La capacitat d'analitzar críticament la informació, especialment la dels mitjans de comunicació.
- La contrastació de la informació.

Cal tenir en compte, però, que l'esperit crític que desenvolupen els adolescents i els joves pot ser molt més dur, tant cap a un mateix com cap als altres o la societat en general. Les crisis que es poden generar en els nois i noies esdevindran una eina de creixement important, i el paper dels caps o monitors serà el de saber gestionar-les.

La pedagogia del projecte

La pedagogia del projecte neix en el marc de la pedagogia activa impulsada des de l'àmbit de l'educació formal a principis del segle xx. Els principis d'aquest moviment pedagògic es basen en els punts següents:

- Entendre i respectar els diferents ritmes dels infants d'un grup, programant un tipus de treball que atengui aquesta diversitat, permeti diferents respostes i ofereixi una atenció més específica a partir, sobretot, del treball en grups reduïts.

- | Potenciar que els infants s'ho passin bé mentre aprenen.
- | Aprendre a partir de la pròpia experiència, entenent que l'aprenentatge eficaç és l'ensenyament actiu.
- | L'infant com a protagonista del seu propi creixement.
- | Ensenyament a partir de la interacció entre l'educador i l'infant.
- | Respecte vers la llibertat de cada infant, entenent que l'organització de les activitats s'ha de fer a partir de projectes escollits, gestionats i valorats pels mateixos infants o joves.

En el marc de l'educació en el lleure, aquests principis comencen a aplicar-se poc després que sorgeixi el moviment de la pedagogia activa en l'educació formal, i continuen tenint vigència en els actuals programes educatius dels diferents moviments. Aquests principis s'apliquen en l'anomenada pedagogia del projecte, que és aquella part del mètode que ens permet elaborar i dur a terme un projecte amb el nostre grup, a partir dels interessos i les motivacions dels joves i de la seva participació directa.

La pedagogia del projecte segueix una metodologia ben definida, que els caps i monitors adaptaran a les edats dels nois i noies del seu grup. Aquesta metodologia s'estructura seguint cinc passos ben definits, però, abans d'aplicar-la, l'equip d'educadors ha de tenir en compte tot un seguit d'aspectes del grup amb el qual treballa.

D'entrada, no podrem treballar cap projecte amb el grup si aquest no està motivat. Per tant, l'equip d'educadors haurà de treballar aquest aspecte, exercint el seu paper de facilitador i considerant les característiques del grup amb el qual treballa. S'ha d'adequar el projecte a l'edat, els interessos i les motivacions del grup, tenint en compte aspectes tan importants com la maduresa dels seus membres i el seu context escolar, social i familiar. La seva tasca, doncs, és decisiva. Cal que estiguem oberts al canvi, que potenciem la participació i fomentem la motivació i la creativitat dels nois i noies. Fer que els nois i noies siguin els protagonistes del projecte ja és un element motivador per si mateix.

D'altra banda, també és important saber emmarcar el projecte en la vida quotidiana del grup i en la seva pròpia organització, tant pel que fa a la seva experiència en la realització d'altres projectes com en el propi funcionament intern com a grup.

Tenint en compte tots aquests aspectes, aplicarem la pedagogia del projecte en la participació social, i ho farem seguint els cinc passos establerts:

1. Proposta
2. Elecció
3. Planificació
4. Realització
5. Avaluació

1. Proposta

Un cop analitzades les característiques, les necessitats i les inquietuds del grup, l'equip d'educadors i educadores s'haurà de plantejar els objectius que es volen assolir durant el procés que comporta el projecte. En el grup d'adolescents i joves, aquests objectius es plantejaran des del mateix grup. Aquest moment és important, perquè els objectius seran la base sobre la qual el grup proposarà l'acció o el projecte concret que vol dur a terme. Per tant, s'haurà de vigilar que aquests objectius siguin assolibles i adequats al grup i a les seves necessitats; és a dir, que no plantegin gran fites que no es puguin abastar.

Les propostes han de donar resposta a les necessitats de l'entorn social i, per tant, han de partir d'una anàlisi prèvia d'aquest entorn.

També haurem de tenir cura a l'hora de fer les propostes. Cal evitar caure en la rutina de fer sempre el mateix, o el que hem vist que han fet altres grups els anys anteriors. Cal treballar, doncs, per l'obertura i l'esperit crític quan els nois i noies proposen projectes a la resta del grup.

2. Elecció

L'elecció del projecte és el moment en què els nois i noies escullen col·lectivament quina acció concreta o quin projecte duran a terme. En aquest moment, l'equip d'educadors haurà de vetllar perquè el procés de la presa de decisió es desenvolupi correctament: com es fa, com es resolen els conflictes que poden sorgir i com es manté la motivació (que és essencial perquè el grup s'impliqui i participi al màxim en aquesta tria). Mentre que, en les edats més joves, el projecte acostuma a destinar-se als propis infants, en els grups d'adolescents i joves, el projecte sovint es focalitza a l'exterior del grup, s'orienta al servei de la societat.

3. Planificació

Un cop escollit el projecte que es vol dur a terme, cal planificar les seves fases. Això implica que s'haurà de fer la previsió de dates, material, temps i pressupost. També caldrà organitzar-se com a grup, repartir les responsabilitats i establir els equips de treball.

Aquest procés s'ha de fer amb tot el grup. Cal que s'hi impliqui i hi participi tothom, tant en la distribució de les tasques com en l'assumpció de responsabilitats, tant a nivell individual com a nivell de grup. En aquest moment, caldrà considerar la conveniència de tenir figures encarregades de la coordinació de les tasques assumides pels diferents membres del grup.

Aquesta part del procés demana un compromís de tots i cadascun dels membres del grup i, per tant, és important la manera com la duem a terme i el grau d'assumpció del projecte com a propi per part del grup.

4. Realització

És el moment de l'execució del projecte que hem anat preparant. En aquestes edats, els nois noies seran els encarregats de tirar-lo endavant, i el paper dels educadors serà el de preveure en quin moment cal intervenir. Aquesta part del procés implica molt d'esforç i optimisme, però cal tenir clar que poden sorgir imprevistos, als quals caldrà anar-se adaptant en cada moment.

5. Avaluació

Tal com destaca Roger A. Hart (1992), hem de recordar que, sovint, en els projectes de participació social, els avaluadors busquen resultats quantificables, sense tenir en compte que en els projectes on participen els infants l'important és avaluar el procés. Cal implicar-los i potenciar la seva capacitat d'autocrítica, exercint de model en tot moment (els caps o monitors).

Per tant, quan avaluem el projecte amb el nostre grup, haurem de tenir en compte totes les fases del procés, des del plantejament dels objectius fins al dia a dia de la mateixa realització; cal valorar cada pas i, alhora, el projecte de forma global.

Quan fem la valoració, haurem de considerar les característiques del grup. Els adolescents i joves tenen una capacitat de raonament, d'expressió i de comprensió més gran i, alhora, s'impliquen més perquè es comuniquen amb el grup. Serà important que la valoració es faci des d'un punt de vista realista i crític, però sempre des d'una perspectiva positiva. Cadascun dels membres del grup ha de responsabilitzar-se i ser prou sincer a l'hora de valorar les tasques que havia assumit. És un moment que pot generar tensions, ja que el nois i noies d'aquestes edats, sobretot els adolescents, són molt sensibles. El paper del cap o monitor, en aquest cas, serà fomentar la crítica constructiva i evitar les tensions.

La valoració final del projecte no exclou que, durant el procés, haguem de trobar moments d'aturada que ens permetin valorar els aspectes positius i negatius del que s'ha fet fins aleshores, i que haguem de reencaminar la situació, preveure nous imprevistos, redistribuir tasques si és necessari, etc.

L'equip d'educadors com a agents facilitadors de la participació

L'objectiu de l'equip d'educadors i educadores ha de ser que el grup porti la iniciativa, tant en les activitats del dia a dia com durant tot el procés del projecte. Així doncs, l'equip assumirà un paper secundari com a dinamitzador del grup, potenciant que el grup se senti protagonista del que fa i de les decisions que pren dins la seva pròpia vida col·lectiva.

No obstant això, aquest equip no pot oblidar, en cap moment, que és responsable del grup. Haurà d'estar pendent dels problemes que puguin anar sorgint, per poder solucionar-los des d'un segon pla, fent que sigui el grup qui se'n responsabilitzi. Ha de potenciar que el grup sigui conscient, en tot moment, de les dificultats i dels assoliments del projecte.

Com a dinamitzador del grup, l'equip d'educadors i educadores ha d'assumir un paper motivador molt important, per tal d'engrescar el grup i fomentar la participació de tots els seus membres. Cal promoure les seves iniciatives perquè se sentin protagonistes del que fan i de les decisions que prenen.

D'altra banda, com a equip d'educadors, hem de tenir en compte que la participació és un procés d'aprenentatge que nosaltres hem de convertir en un procés guiats, adaptant-nos a les seves diferents etapes. Així doncs,

quan el grup es trobi per primera vegada davant d'un repte, intentarà assolir-ne la planificació, però pot ser que es trobi amb diferents problemes i que no sàpiga com dur-lo a terme.

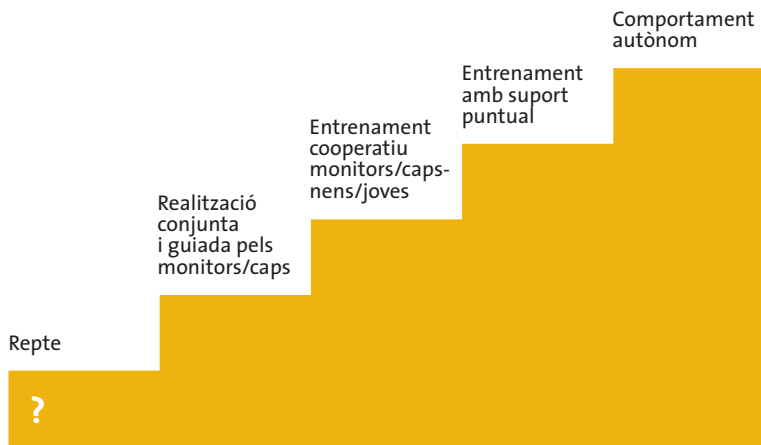
Cal tenir en compte, doncs, en quin moment del procés d'aprenentatge de la participació es troba el grup i saber intervenir en conseqüència. Així doncs, segons l'etapa en què es trobi, podem parlar de quatre fases en aquest procés d'aprenentatge, en funció del grau d'autonomia del grup, de menor a major.

En una primera fase, la realització del projecte es fa de forma conjunta i guiada pels educadors, que van explicant tot el que es fa i es converteixen en un referent pel grup, exemplificant amb la seva pròpia conducta l'actitud que volen fomentar en els educands. És a dir, explicaran en tot moment no només el que s'ha de fer sinó també quin és l'objectiu de l'activitat i quin serà el procés que seguiran.

En el moment que el grup ha après a decidir i planificar què farà i quin procés seguirà, entrem a la fase de l'entrenament cooperatiu, en la qual la funció de l'equip d'educadors i educadores serà la de posar a l'abast del grup els recursos necessaris per organitzar-se i la de recolzar-lo en tot moment.

A la tercera fase, quan el grup ha assolit gairebé totalment l'autonomia, l'equip de responsables ha d'oferir un entrenament amb recolzament puntual, és a dir, un assessorament puntual en moments concrets, mentre el grup s'encarrega de dur tot el pes del projecte.

La darrera fase d'aquest procés d'aprenentatge és aquella en la qual el grup presenta un comportament autònom, és a dir, treballa sol, de manera eficaç i autogestionada. En aquesta fase, el paper de l'equip d'educadors serà, exclusivament, el d'acompanyar-los durant el procés sense intervenir en cap moment.

4 Experiències de participació social

En l'apartat següent, us presentem cinc experiències de participació social desenvolupades pels diferents moviments de temps lliure.

En primer lloc, se'ns narra la participació d'un grup de nois i noies en un projecte d'investigació-acció participativa que es proposa detectar les necessitats de la població infantil i juvenil d'un barri i elaborar les propostes de millora pertinents.

La segona experiència fa referència a la participació en una campanya de sensibilització i denúncia social, concretament la Campanya per l'Abolició del Deute Extern.

En tercer lloc, se'ns explica un procés de participació en diferents accions per la promoció del teixit associatiu.

La quarta experiència se centra en un procés de participació política de la infància, mitjançant accions d'intercanvi dialògic amb els polítics d'una determinada ciutat.

Finalment, la darrera experiència ens narra la participació de tots els joves d'un moviment en diferents accions de defensa del medi ambient.

El relat d'aquestes experiències ens permet captar, d'una banda, com es desenvolupa el procés de participació social en la seva complexitat i amplitud i, alhora –malgrat la diversitat de les experiències–, també ens permet captar i identificar els denominadors comuns que han ajudat a fer que les experiències fossin realment exitoses. Des d'aquesta perspectiva, observarem que en cadascuna d'aquestes experiències hi ha una voluntat clara de generar processos de transformació social i de desenvolupar activitats amb una orientació clara vers el canvi social. D'altra banda, totes elles tenen un component de sensibilització, conscienciació o denúncia social prou evident, fet que suposa la interlocució amb diversos agents d'una determinada zona, barri o ciutat; i, finalment, totes elles han tingut en compte com a element motivador de la participació la feina prèvia d'informació i coneixement de la realitat concreta que es vol transformar.

Cal remarcar que cadascuna d'aquestes experiències respon a un context social, institucional i grupal determinat i únic i que, per tant, no es poden transferir literalment a d'altres realitats. Malgrat tot, la seva lectura pot ajudar a orientar i guiar altres processos de participació social diferents, entenent que actuen com a referents clars de bones pràctiques de participació.

Al llarg de les exposicions anireu trobant, als marges del relat, algunes indicacions i reflexions que pretenen posar de relleu aspectes significatius d'aquests processos de participació i, alhora, oferir orientacions normatives per un bon aprenentatge.

Per acabar, al final de cada experiència s'exposen un conjunt de qüestions per la reflexió compartida amb els equips de caps i monitors que pretenen ser una ajuda per aprofundir i analitzar a fons les possibilitats i els límits que es manifesten en l'exercici i la pràctica de la participació.

DIAGNÒSTIC PARTICIPATIU DE LA POBLACIÓ INFANTIL I JUVENIL ALS BARRIS PONT VELL-TIANA I QUATRE CANTONS

El Centre d'Esplai La Gresca és una entitat d'educació en el lleure que pertany al Moviment d'Esplai del Vallès i a la Federació Catalana de l'Esplai. Des de l'any 1994, treballa amb la voluntat de contribuir al desenvolupament integral dels infants i joves de Pont Vell-Tiana i Quatre Cantons, els barris de frontera entre Ripollet i Cerdanyola del Vallès. Ara fa gairebé dos anys, el Centre d'Esplai La Gresca es va plantejar la necessitat de reformular la seva actuació al barri per tal d'introduir-hi i iniciar noves formes de treball. Actualment, té un funcionament diari de dilluns a dissabte i, fruit dels resultats d'aquesta experiència, ha consolidat i ampliat la seva oferta i el seu àmbit d'intervenció.

L'objectiu de La Gresca és ser un agent més de transformació del barri i de millora de la qualitat de vida dels seus infants i joves. Durant els darrers anys, la seva actuació s'ha centrat, en bona part, a fer-se un lloc dins la xarxa associativa i a donar a conèixer l'entitat i la seva tasca entre la població del barri. Ara, es planteja centrar-se en el disseny de noves formes d'intervenció per continuar treballant, amb l'objectiu de constituir-se com a element dinamitzador del barri.

Així doncs, La Gresca va iniciar un nou procés de valoració de la feina feta, d'avaluació d'objectius i de definició de noves estratègies. Un procés que la va dur a emprendre l'execució d'un projecte d'investigació social participativa amb la finalitat

Els centres de temps lliure esdevenen plataformes de connexió entre la població i el teixit associatiu.

La participació social implica treballar conjuntament per un objectiu comú: la millora de la situació en l'àmbit infantil i juvenil del barri.

d'elaborar un diagnòstic de la situació de la població infantil i juvenil del barri i d'establir estratègies d'intervenció i propostes d'actuació. A través

d'un procés de planificació participativa, es podia acabar definint quin havia de ser el paper de La Gresca com a agent social de transformació del barri.

L'objectiu general que es van plantejar va ser l'anàlisi de la situació de la població infantil i juvenil dels barris de Pont Vell-Tiana i Quatre cantons per tal de definir possibles línies estratègiques d'intervenció i identificar propostes concretes d'actuació. Els objectius específics es van centrar en la identificació de les problemàtiques principals i les necessitats

emergents dels infants i joves del barri; la identificació dels actors locals i els recursos de què es disposava i la definició de les línies estratègiques d'intervenció. Tot això, ho van fer promovent la participació dels agents socials i la població infantil i juvenil en el procés de planificació participativa del barri.

Es va dur a terme una investigació amb una metodologia flexible, basada en la participació dels col·lectius estudiats, que no només volia obtenir un grau més elevat de coneixement sobre la situació dels infants i joves de barri, sinó que també volia incidir sobre aquesta situació. Per tant, en tot moment es va afavorir la mobilització i la participació dels infants, els joves, els diversos agents socials i la societat civil compromesa en la transformació del barri.

El coneixement d'una determinada realitat ens permet planificar l'acció transformadora i motivar la participació. Aquest coneixement implicarà un procés d'observació i recollida d'informació.

Es va organitzar la feina en cinc fases de treball, començant per la preparació del pla d'acció, amb les tasques i activitats que s'havien de dur a terme; a continuació, es va elaborar un diagnòstic situacional i organitzatiu de la població infantil i juvenil del barri, fent una recerca de recursos i d'experiències i, per finalitzar, es va sistematitzar el procés viscut i es van elaborar els resultats obtinguts.

Per dur a terme tota aquesta feina, es van utilitzar diversos instruments d'investigació com l'observació directa i participant, la sistematització de

dades secundàries i informació escrita, les entrevistes i els tallers participatius.

Es van obtenir resultats a dos nivells. Un primer nivell va consistir en l'elaboració d'un diagnòstic situacional, que descrivia la situació actual en cadascun dels barris, enumerava punts forts i febles i exposava problemàtiques i alternatives per solucionar-les.

A un segon nivell, es va obtenir un diagnòstic organitzatiu que feia referència a l'Administració pública local i al teixit associatiu del barri; presentava un sociograma del conjunt d'institucions, entitats i col·lectius del barri i, per acabar, analitzava la creació de serveis nous com una aula d'informàtica i Internet, una biblioteca, una aula d'estudi i de reforç escolar i un punt d'informació, acompanyament i assessorament.

Una vegada acabat tot el procés, podem fer una valoració molt positiva de les noves dinàmiques que ha generat aquest estudi dins l'entitat: ha fomentat un nivell molt gran de cohesió i coresponsabilització entre l'equip de monitores i monitors, els joves i les famílies i una gran implicació de totes les parts implicades en el procés.

La implicació de tots els agents en el procés de detecció de necessitats i de formulació de propostes de millora és fonamental perquè aquest procés sigui un èxit.

A continuació, us presentem algunes de les accions que s'han posat en marxa a partir del procés de diagnòstic participatiu, que han generat els seus propis projectes i reptes:

Respecte a la població infantil:

- S'han consolidat i impulsat les activitats de dissabte amb nens i nenes.
- S'ha ampliat l'oferta d'activitats de vacances –casals, colònies i campaments– en els diferents períodes de l'any.
- S'ha impulsat la coordinació entre les entitats.

Respecte a la població juvenil:

- S'ha creat un casal de joves amb un funcionament diari: inauguració dels nous locals i el nou projecte.
- S'han fet reivindicacions de la millora i la conservació dels espais verds, lúdics i equipaments esportius existents al barri.

- S'ha fomentat l'associacionisme juvenil i la inserció dels joves en la dinàmica associativa del barri.
- S'ha promogut l'autogestió del casal de joves per part dels participants.
- S'ha establert un nivell de coordinació alt amb les altres entitats del barri.

Respecte al teixit associatiu:

- S'ha creat "El Despertador", un butlletí informatiu dels barris de Pont Vell-Tiana i Quatre Cantons.
- S'han impulsat nous processos de planificació comunitària.

Respecte a l'Administració pública:

- S'han elaborat les "14 propostes per una política municipal per als infants i joves del barri Pont Vell-Tiana", amb motiu de la celebració de les eleccions municipals.
- S'ha donat a conèixer el procés participatiu de diagnòstic i planificació.
- S'ha produït un reforçament dels processos de diàleg i negociació.

Finalment, cal dir que l'execució de l'estudi ha generat –inevitablement– un conjunt d'expectatives que no s'han de perdre de vista. El procés de diagnòstic i planificació, per una banda, ha evidenciat l'interès de La Gresca i el conjunt del teixit associatiu per dinamitzar i transformar el barri, així com la possibilitat d'obrir noves àrees i estratègies d'actuació pel desenvolupament de la població infantil i juvenil. Per altra banda, s'ha divulgat el treball de La Gresca i s'ha promogut l'interès, la implicació i la participació de la ciutadania, les entitats i les institucions locals dins el barri. S'espera, doncs, que l'estudi serveixi d'instrument d'orientació i motivació per tots aquells agents socials i institucionals implicats en la transformació dels barris de Pont Vell-Tiana i Quatre Cantons.

PER ANAR-HI PENSANT...

- Qui decideix les activitats que es realitzen amb els nois i les noies?
- Com prenem aquestes decisions?
- Quines dinàmiques utilitzem per fer les propostes d'activitats?
- Quins factors poden afavorir l'èxit de la participació?
- Quins factors la dificulten?
- Amb quins agents del barri ens relacionem?
- Què podem fer per establir col·laboracions amb altres entitats del barri, la zona, etc.?

STOP DEUTE

Fa aproximadament quatre anys, vam fer un seguit d'activitats de participació social amb el grup de *raiers* de l'Agrupament Escolta Jaume Vicens i Vives, de Molins de Rei. La unitat de *raiers* és l'etapa educativa que comprèn els joves que tenen entre 12 i 14 anys i l'Agrupament Jaume Vicens Vives (el cau) és un dels diversos agrupaments integrats dins d'Escoltes Catalans.

Durant aquell any, a Catalunya, es van dur a terme moltes activitats al voltant del tema del deute extern; es va crear la Xarxa per l'Abolició del Deute Extern dels països de la perifèria i es va desenvolupar una línia de sensibilització sobre què és el deute, quins països i quins organismes internacionals hi ha darrere, per què es vol condonar el deute, etc. Per altra banda, també es van fer moltes accions concretes com la consulta social sobre la condonació del deute, *performances* de denúncia social, exposicions, xerrades, etc.

En aquell moment, des de l'equip de caps de *raiers*, decidim tirar endavant activitats relacionades amb aquest fet, de manera que les nostres accions siguin paral·leles a les que fa el conjunt de la societat amb els nostres infants i joves. A més, també procurem omplir de contingut pedagògic i educatiu totes les activitats que duem a terme i les activitats on participem amb els *raiers*.

El treball amb el grup s'organitza en diferents fases. La primera, de formació i conscienciació sobre què hi ha darrere la campanya, quan i perquè es va començar a generar l'endeutament d'alguns països, per què denunciem el fenomen del deute extern, per què demanem que els organismes internacionals (FMI, BM) condonin el deute, etc. En aquesta primera etapa, fem diferents dinàmiques, jocs de simulació (cooperació i educació pel desenvolupament) i debats perquè els *raiers* coneguin i tinguin una visió crítica sobre les diferències entre els països del centre i de la perifèria del sistema (també anomenat Nord-Sud), sobre quin paper hi juguen els organismes internacionals com l'ONU, el BM i l'FMI, sobre què podem fer nosaltres com a persones individuals i com a membres d'un col·lectiu organitzat, etc.

El fet d'estar plenament informat és el pas previ a la participació social i al desvetllament de la consciència crítica.

Les activitats lúdiques també es poden convertir en accions de denúncia social.

En segon lloc, es desenvolupen activitats concretes dins el marc de la Campanya per l'Abolició del Deute Extern. Per exemple, com que el dia de carnestoltes cau el dia abans de les eleccions al Congrés dels Diputats –que és el dia que es fa la consulta social sobre la condonació del deute–, en una assemblea decidim disfressar-nos de deute extern. Així doncs, ens dividim en diferents grups i uns nois i noies retallen tela vermella per fer els símbols d'*stop*, els altres fan una plantilla i van estampant un cartell a l'*stop*, on hi diu: “Abolició Deute Extern”, els altres cusen els *stop* a la tela blanca, que serà la túnica que portarem al damunt, i finalment, entre tots, construïm un món gegant amb forma de pilota que anirem fent volar amunt i avall durant la rua.

El fet que prenguem la decisió per assemblea és molt important ja que no és una decisió dels caps, sinó que és una proposta consensuada entre tots els infants i joves de l'agrupament. Els caps vam llençar la proposta i, a través de les votacions que es van fer a l'assemblea, es va aprovar. Llavors, les caps prenem el compromís de treballar per sensibilitzar tothom sobre el problema del deute extern i tot el que comporta. Al mateix temps, també ens encarreguem de treballar sobre la importància de la implicació social des del grup dels *follets* (infants de 6 a 8 anys) i els *clan* (18 anys) fins als caps.

Cal saber crear espais i mecanismes formals per la presa de decisions democràtiques; l'assemblea pot ser-ne un bon exemple.

Finalment, com cada any, participem a la rua que es fa a Molins de Rei amb totes les comparses i, d'una manera o altra, fem arribar el missatge a favor de l'abolició del deute extern a moltíssima gent que assisteix a la rua de carnestoltes (i, segurament, aconseguim que algú que no la coneixia l'endemà participi a la consulta social).

Els processos de participació no es redueixen a accions puntuals. Cal saber transferir les experiències participatives a d'altres situacions, contextos i entorns, convertint la participació en un estil que impregni la vida quotidiana del centre.

A més, també vam relacionar aquesta campanya amb els projectes de cooperació que es fan des d'Escoltes Catalans. Precisament, durant aquell any, els membres del Consell de l'Aggrupament (els caps) estàvem duent a terme un projecte de cooperació a Benín. D'aquesta manera, vam fer activitats d'educació pel desenvolupament i d'educació per la pau.

La tercera fase és la d'avaluació. És llavors quan veiem si les accions concretes que hem fet han sigut les adequades o no, si hem assolit els objectius, si hem seguit un procediment participatiu durant el desenvolupament del procés, etc. Fem una valoració dins el consell de caps i una valoració global amb tots els infants i joves del cau. La valoració amb els infants, la vam dur a terme de dues maneres. En primer lloc, d'una manera més formal, en forma de debat, on es van tractar els temes d'organització, temporalització, resultat de la rua, etc. En segon lloc, es va fer una valoració a partir de les notícies dels mitjans de comunicació que parlaven de l'alta participació en el referèndum per l'abolició del deute. La nostra tasca, poc o molt, hi havia contribuït.

L'avaluació és un dels moments més importants del procés de participació, ja que ha de permetre optimitzar-nos, identificar els punts forts i els punts febles de les nostres accions.

PER ANAR-HI PENSANT...

- ▮ Els nois i noies poden participar, o incidir, en la presa de decisions de qualsevol aspecte de la vida del centre? En quins aspectes sí i en quins no? Per què?
- ▮ Què és el que més ens preocupa o neguiteja de la participació dels nois i noies? Quines dificultats tenim?
- ▮ Com els hem de deixar participar? Quines estratègies utilitzem? Quines ens van millor i quines pitjor? Són vàlides per qualsevol edat?
- ▮ En quin moment de la participació (informació, presa de decisió, realització, etc.) s'impliquen més els nois i noies? Per què?

CAU AL CARRER

És un projecte global que planteja la mobilització de tot el moviment per potenciar la presència de Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya (MEGSJC) en la societat. És un projecte que preveu la implicació de diferents agrupaments, demarcacions i equips generals.

És un projecte anual que es va iniciar el curs 2001-2002 i té relació directa amb un tema ideològic de fons, sobre el qual el moviment es posiciona:

2002: Mou-te per la interculturalitat;
2003: Mou-te per un entorn més sostenible;
2004: Per una democràcia real, participa.

*Els projectes
amplis donen
més oportunitats
per exercitar
la participació
en diferents
moments, àmbits
i nivells.*

El projecte consta de diverses accions, que es desenvolupen durant tot el curs.

1.-El Dia del Cau al Carrer

Un dissabte a l'any, tots els agrupaments del moviment, alhora, fan cau als carrers del barri, poble o ciutat on es troben. Aquest dia serveix per explicar què fem, per obrir el cau al poble, per fer treball amb xarxa amb altres entitats i associacions del nostre entorn, per contactar amb els mitjans de comunicació, per aproximar-nos a l'Administració local, etc.

2.-Cartells de difusió del Dia del Cau al Carrer

Per convocar el Dia del Cau al Carrer, cada any s'editen uns cartells comuns per tot el moviment amb un *logotip* representatiu del dia: en aquests cartells, cada agrupament pot anunciar al seu barri, poble o ciutat la celebració del Dia del Cau al Carrer, el lloc i les activitats que s'hi duran a terme.

3.-Calendaris

Cada any, el moviment edita un calendari relacionat amb el tema del treball ideològic del curs. El calendari es planteja com una font de recursos pedagògics i de sensibilització. En les seves pàgines, els agrupaments troben recursos educatius, referències d'associacions, llibres i material de referència relacionats amb el tema de l'any.

4.-Desenvolupament de projectes relacionats amb el tema de l'any

Durant tot el curs, es potencia la realització de projectes concrets relacionats amb el tema triat, per tal de reforçar-ne el treball. Ens referim a projectes impulsats des dels agrupaments, nous monogràfics de formació, edició de publicacions específiques, etc.

5.-Posicionaments

Des d'un punt de vista més global i en el marc del debat social, anualment, MEGSJC es proposa posicionar-se sobre aquells temes socials que incideixen directament en el tema del curs (campanyes, manifestos, manifestacions, etc.), iniciatives que es poden impulsar des dels agrupaments, demarcacions o equips generals.

Compartir objectius, projectes i accions amb altres entitats ens permet generar el sentiment de consciència col·lectiva necessari per al compromís social.

6.-Referències al tema de l'any en les publicacions del curs

Durant tot el curs, les publicacions de MEGSJC contenen material centrat en el tema de l'any. L'agenda n'és un exemple, però també la revista *El Correu* i la resta de publicacions del moviment.

PER ANAR-HI PENSANT...

- Què ens aporta entrar en contacte amb altres entitats o organitzacions del barri o de la zona? Amb quines dificultats ens trobem?
- De quina manera podem establir col·laboracions amb entitats externes al centre?
- Quins mecanismes s'estableixen per participar en activitats que afecten tots els membres del centre?

Cas pràctic:

Al centre de temps lliure Can Patàs, l'equip de monitors havia observat que hi havia moltes dificultats per fer que els nois i noies s'impliquessin en activitats institucionals de tot el centre i cada grup tenia tendència a funcionar per la seva banda, sense cap mena de consciència institucional. Per tal de canviar aquesta situació, van decidir iniciar un projecte per incentivar la participació dels nois i noies i van crear un nou organisme: el Consell d'Esplai. Aquesta estructura participativa estaria formada per un representant (delegat) de cada grup d'edat, per un monitor o monitora de cada grup i pel responsable del centre. Tindria una periodicitat mensual i serviria per planificar accions conjuntes amb tots els grups i analitzar els possibles conflictes del centre.

L'Anna i l'Albert decideixen informar el seu grup de nois i noies de 12-14 anys de la creació d'aquest organisme i els expliquen que cal que surti un representant voluntari per tal d'assistir a la primera reunió. Els nois i noies es miren amb cara d'incredulitat i d'apatia, sense entendre gaire de què va la situació.

La monitora insisteix que cal que surti algú i els anima a participar-hi, tot dient que no els suposarà gaire feina. El grup continua apàtic i sense mostrar cap mena d'interès. Finalment, la monitora diu que, ja que ningú vol sortir voluntàriament, es farà un sorteig i la persona que surti ho haurà d'assumir. També especifica que el càrrec serà rotatiu.

L'experiència de les primeres reunions no va ser gens exitosa i, finalment, l'equip de caps va decidir suspendre el projecte i analitzar novament la situació.

- Quins aspectes creus que han fallat en aquesta experiència?
- Creus que, inicialment, la proposta dels monitors era adequada? Per què? Què haurien pogut fer?
- Què cal fer perquè les estructures de participació siguin realment útils i efectives?

VOLEM DIR LA NOSTRA

L'esplai El Piolet és una associació d'educació en el lleure de Barberà del Vallès que forma part d'Esplac i que treballa per promoure els valors de la participació, la llibertat, la justícia, la solidaritat i la sostenibilitat ambiental. El participants són infants i joves de 5 a 15 anys.

Durant el curs 2002-2003, l'esplai va treballar el centre d'interès de la democràcia i els infants van escollir el seu lema, que seria "Volem dir la nostra".

Els objectius que es van plantejar eren:

- ▮ Debatre els coneixements que tenien sobre diverses formes democràtiques i contrastar-les amb altres estructures o sistemes de govern.
- ▮ Crear un espai de reflexió i participació per recollir les seves propostes i inquietuds envers la comunitat.
- ▮ Familiaritzar-se amb diferents dinàmiques participatives de la ciutat.
- ▮ Visitar altres plataformes participatives de la ciutat: associacions de veïns, casals de joves, plataformes, etc.
- ▮ Seguir de prop el procés electoral de la ciutat.

Com que hi ha molta vinculació entre l'esplai El Piolet i el Casal de Joves Obriu Pas, també de Barberà i federat a l'Associació de Casals de Joves de Catalunya, va sorgir la proposta de participar en el projecte JASP (Joves Amb Sensibilitat Política) del casal i de crear l'activitat IASP (Infants Amb Sensibilitat Política).

Aquesta activitat pretenia que els infants coneguessin el procés electoral de les eleccions municipals i que, a més, hi poguessin dir la seva.

Per motivar la participació cal saber donar protagonisme real als nois i noies i tenir en compte les seves aportacions.

Així, cada equip de monitors va preparar activitats per motivar la participació dels infants i joves durant tot el curs. A partir de les activitats de dissabte, sortides de cap de setmana, l'activitat de carnaval i diferents jocs de rol, es va anar motivant els nois perquè observessin on vivien i plantegessin com els agradaria que fos el lloc on viuen, començant des d'un àmbit molt global (com és el nostre món) fins arribar a un àmbit més concret (com és la seva ciutat). Totes les activitats programades durant el curs tenien com un dels

objectius principals despertar l'esperit crític dels infants respecte a allò que hi ha al seu voltant. A tall d'exemple, les sortides a les places de la ciutat s'aprofitaven, a més de per jugar, per fer una revisió d'allò que els agradava i d'allò que no s'adaptava a les seves necessitats.

Com a cloenda del curs es va fer una trobada entre els alcaldables i els infants i joves de l'esplai, que vam anomenar IASP. Per preparar-la es va explicar als infants quina és la funció de la figura del alcalde i la importància de la possibilitat de parlar amb els diferents alcaldables cara a cara. Es pretenia desmitificar la distància que hi ha entre el polític i la població, i deixar clar que els infants tenen moltes vies per fer escoltar la seva veu, tot i que no disposen d'algunes de les que són pròpies dels adults, com ara el vot. Se'ls va explicar que les seves propostes, a més de ser explicades als alcaldables al llarg del recorregut que fariem conjuntament, formarien part d'un document que es lliuraria a cada un dels assistents.

Un cop presentada la que seria la trobada amb els alcaldables, es va animar els infants a dir la seva, tot aprofitant l'oportunitat que tenien. Vàrem treballar per petits grups mantenint les separacions per edats amb les que es conformen els grups de l'esplai. Els infants dels diferents grups d'edat –*pins i alzines*, de 5 a 8 anys; *roures i avets*, de 9 a 12 anys; i *ginebrons*, de 13 a 15 anys– van començar a plantejar les coses que no els agradaven de la seva ciutat i a fer propostes de com es podrien millorar. Els monitors recollíem les demandes i vam optar per copsar al màxim les idees i propostes espontànies dels infants, cedint-los el protagonisme de manera que només puntualment ajudàvem a repassar algun àmbit de la ciutat que els passava per alt i sobre el qual molt probablement tindrien coses a dir (elements relacionats amb urbanisme, educació, equipaments...).

En aquest sentit, la sorpresa va ser que els infants i joves no només es van preocupar per si hi havia parcs i espais de jocs amb condicions, si hi havia massa contaminació o si els boscos haurien d'estar més nets, sinó que també van reivindicar que no es possessin tanques que ells no poden ni obrir i que els feien sentir engabiats als parcs públics; que no calgués anar a Sabadell per fer-se una radiografia; que la ciutat estigués totalment adaptada a les persones amb disminucions (l'esplai té diversos participants amb disminucions físiques i psíquiques), o que es creés un transport interurbà (com un

tramvia) que facilités la mobilitat entre els barris i que no contaminés.

L'expressió de les opinions pròpies ha de revertir en accions i propostes de millora que siguin realitzables i que estiguin a l'abast dels nois i noies.

Després d'elaborar les llistes de propostes de cada grup, es va plantejar reunir un mateix dia tots els alcaldables que es presentaven a les eleccions municipals. Es va proposar fer una trobada el dia 10 de maig de 2003.

Amb les propostes de cada grup, es van elaborar dos recorreguts per la ciutat sortint de l'esplai i arribant al Parc de Can Serra, on es volia acabar l'acte.

Els infants i joves van sortir a fer el recorregut i a observar els indrets que il·lustraven les seves propostes (parcs, escoles, ambulatoris, etc.), fixant-se, sobretot, en la mobilitat que hi havia pels seus companys disminuïts. A partir d'aquí, van fixar les parades que farien per explicar als alcaldables les seves propostes. Els joves del Casal Obriu Pas van col·laborar per fer els contactes amb els diferents grups polítics i per convocar la premsa.

El dia que es va fer l'acte es van conformar dos grups, un per cadascun dels itineraris per la ciutat. Els alcaldables es van distribuir entre els dos grups; de la mateixa manera els infants i joves de l'esplai es van dividir entre els dos itineraris, de forma que hi hagués infants i joves de totes les edats a cada grup. També hi van participar diversos pares i mares de l'esplai i alguns mitjans de comunicació.

Van iniciar els recorreguts i, a les parades que havien previst, els infants explicaven les mancances o propostes que havien plantejat amb els seus grups. A més, durant tot el recorregut, els infants anaven parlant amb els

La participació dels nois i noies no es pot fer al marge dels adults. Cal saber trobar espais de coparticipació entre uns i altres, de manera que s'enforteixi el teixit associatiu i els més experts facin de guia als més novells.

polítics, fent-los preguntes i propostes. Hi va haver molt diàleg entre tots. Un cop els dos grups es van trobar al parc de Can Serra, cada grup va explicar a l'altre el que havia proposat. Després, es va obrir un torn de preguntes i cada polític també va explicar quines eren les propostes del seu partit en relació als àmbits als quals s'havia fet referència. L'acte es va acabar amb un aperitiu per tothom.

La valoració que es va fer després amb els infants i joves va ser molt bona i els infants es van sorprendre d'haver pogut parlar amb aquelles persones que veien penjades en uns cartells per tota la ciutat, i també de trobar-los, després, pels carrers de la ciutat. Els preocupava saber si farien cas de les propostes que ells havien fet.

Des de l'equip de monitors, es va valorar molt positivament l'experiència, es va treballar molt durant tot el curs. En la seva valoració de final de curs, destacaven que els objectius que s'havien marcat pel projecte de curs es van assolir força en aquesta activitat i en les que van servir de preparació, tot i que potser no en van poder fer d'altres. També destacaven molt la participació i la disponibilitat dels alcaldables.

La participació és efectiva quan som capaços d'integrar adequadament les propostes dels nois i noies i de donar resposta a les expectatives del grup.

Els nens i nenes volien fer veure als polítics que, tot i que ells no voten, són una part important de la ciutadania, i que cal tenir-los en compte.

Tant l'esplai El Piolet com el Casal de Joves Obriu Pas, que va col·laborar en el projecte, tenen clar que s'ha d'aprendre a participar i per això treballen per promoure l'interès i el compromís de les persones en els afers col·lectius, per esdevenir autèntiques escoles de participació, de responsabilitat i de democràcia.

D'aquí va sorgir la proposta que, cada dos anys, es pogués tornar a fer l'IASP: a mitja legislatura, per veure si es compleixen les peticions plantejades, i l'any de les eleccions, per fer noves propostes.

PER ANAR-HI PENSANT...

- Si un noi o noia em proposa coses que no m'agraden jo...
- Quan els nois i noies no es respecten mútuament les opinions jo...
- Si un noi o noia vol imposar la seva opinió jo...
- El més important de la participació és...
- El més difícil de la participació és...
- Els nois i noies participen quan...
- Les decisions amb els nois i noies les hem de prendre...
- Per motivar la participació cal...
- Hi ha diferències entre la participació dels nois i la de les noies? Quines?

MATXEMBRAT

Sota el nom de *Matxembrat*, englobem la idea d'unir diferents inquietuds i realitats dels nostres grups d'adolescents i joves dels centres d'esplai. Sota un mateix paraigües, sota una mateixa idea i sota un projecte comú, els esplais del MCEC preparem anualment una activitat específicament pensada des dels grups de joves i adolescents dels nostres centres.

L'activitat potser és més que això, és tot un projecte ideat i realitzat a partir de la seva participació, la seva col·laboració i la seva motivació. La proposta de la trobada és més que un intercanvi de joves; tots ells, conjuntament amb els seus monitors, decideixen i participen activament en el procés d'elaboració i de creació de la trobada.

La trobada pretén unir els joves i adolescents dels centres sota un objectiu comú, demanant-los que desenvolupin conjuntament la metodologia per projectes, a través de la participació en un projecte, centrat en aquest cas en l'àmbit del medi ambient.

El Matxembrat de 2003 es batejava amb el lema "Mou-te!" i pretenia motivar els nostres joves perquè no es quedin quietes davant de determinades situacions, davant les injustícies i les situacions complexes.

A principi de curs, es comencen a fer les primeres reunions de preparació amb tots els monitors dels centres d'esplai. La proposta és que vinguin amb les idees i la preparació prèvia que hagin fet els joves dels seus grups, resultat de l'anàlisi i la concreció dels seus interessos i neguits. Els monitors dels diferents grups que participen al Matxembrat es reuneixen periòdicament (un cop al mes) per elaborar el projecte, els objectius, les activitats i tota la planificació prèvia.

Aquest any, els centres de Vilanova i la Geltrú s'ofereixen per acollir la trobada del Matxembrat i, per tant, els seus joves en seran els amfitrions i participaran directament en la presa de decisions i la coordinació.

La importància i la necessitat de la implicació dels joves en aspectes socials a través de la realització activa d'un projecte ens mou a tots a treballar mitjançant la metodologia per projectes, és a dir, la proposta de pensar, buscar, realitzar i valorar unes activitats que es desenvoluparan en el marc

d'un projecte conjunt. Un projecte social que s'impliqui en la vida comunitària, que obtingui uns resultats a curt termini i que es basi en el treball en equip de tots els adolescents i joves.

El cap de setmana del 10 i 11 de maig de 2003, prop de 300 adolescents i joves ens vam trobar a Vilanova i la Geltrú.

Vam arribar el dissabte al matí i, en un parell d'hores, els joves ja havien muntat el campament: una fila de tendes i motxilles mobilitzades a la zona d'acampada, prop del mar.

La participació en un projecte col·lectiu també implica coresponsabilitzar-se en la distribució de les tasques i les accions que es volen dur a terme. Sovint, la participació acostuma a ser més intensa i llarga en el moment de la preparació del projecte que no pas en el moment de la realització.

El projecte concret es durà a terme el dissabte a la tarda. Durant aquesta jornada, els adolescents i joves es reuniran per diferents grups per tal de desenvolupar unes activitats i tasques que permetran realitzar el projecte comú. Els grups de nois i noies es distribuïran en funció de les seves necessitats, gustos i interessos; a través d'aquesta divisió per equips, podran escollir les tasques del projecte que volen realitzar que més s'ajustin a les seves inquietuds.

El projecte consisteix en dues accions, una de mar i una de muntanya:

- El projecte de mar consisteix en la neteja de les platges que hi ha entre Vilanova i la Geltrú i Sitges; la recollida de la brossa que hi ha a les platges i seva posterior selecció i anàlisi.
- El projecte de muntanya treballa el coneixement i l'anàlisi de la fauna i la flora del massís del Garraf, per tal d'elaborar un estudi que ens van demanar l'Ajuntament de Vilanova i una entitat que treballa pel medi ambient.

Hi havia molta feina (les platges encara estaven brutes i plenes de brossa portada pel mar), la caminada dels joves cap a la zona de muntanya i les platges més llunyanes i la calor feien palesa –encara més– la gran motivació dels nostres adolescents i joves.

Per motivar la participació és molt important definir conjuntament els objectius i els motius del que es vol fer, i posar l'accent en els beneficis que ens aportaran les accions que duem a terme, tant individualment com col·lectivament.

Els grups es divideixen i la tasca comença. El més carregós, potser, és dur a terme l'estudi esmentat sota el sol, però l'objectiu d'aconseguir una anàlisi rigorosa per presentar a l'entitat de medi ambient i la posterior edició dels resultats causa una satisfacció molt gran entre els joves.

Un cop realitzades les tasques, els grups d'adolescents i joves comparteixen la feina feta en els diferents grups per poder tenir una visió global del treball conjunt, amb l'objectiu assolit: tots els adolescents i joves del MCEC hauran treballat per un objectiu comú, un projecte que beneficia socialment la ciutat i les seves rodalies. L'anàlisi dels resultats i el convenciment d'haver fet una feina ben feta, amb uns resultats sorgits de la col·laboració i el treball en equip, també són importants.

Més tard, passat el cap de setmana i totes les activitats que l'engloben (tallers, jocs de nit, estones de trobada, àpats conjunts i activitats proposades pels mateixos joves), ve una de les fases més importants del projecte: l'avaluació.

És important que tothom pugui dir i digui la seva i que es faci una valoració personal i una de grup; és important que se sentin protagonistes de la trobada, de la seva elaboració i de la seva execució. L'anàlisi del cap de setmana i la trobada és necessària per una bona planificació i un bon desenvolupament del proper Matxembrat, perquè tots els participants expressin els seus gustos i disgustos i perquè analitzin la seva participació en el projecte –sempre a partir d'una autocrítica i una visió positives de l'anàlisi–, per poder-lo millorar. Mou-te!!!

PER ANAR-HI PENSANT...

- Les activitats on es participa més són...
- Les activitats on es participa menys són...
- La participació és...
- Les trobades institucionals serveixen per...
- Les tasques i responsabilitats que costen més d'assumir als nois i noies són...
- El paper dels caps/monitors en el procés de participació és...
- La participació serveix per...
- Els temes que interessin més als nois i noies són...

5 Estratègies per a cada moment i cada àmbit

En aquest capítol, us volem mostrar un conjunt d'estratègies per exercitar la participació en els diferents àmbits i moments del seu procés.

Tal com hem explicat en el tercer punt, els àmbits de la participació fan referència als diferents espais on es pot practicar la participació: les activitats, el quotidià i la vida del grup. D'altra banda, els moments de la participació fan referència a les diferents fases que estructuraven el procés de participació des de la seva complexitat: la presa de decisions, la preparació, la realització i la valoració.

És evident que aquestes categories no són excloents, ans al contrari, i els nois i noies tan aviat poden participar en la decisió de les activitats com en els aspectes que regulen el quotidià o que estructuraven la vida del grup. De la mateixa manera, poden participar mitjançant la preparació d'una activitat o un aspecte del quotidià.

Així doncs, malgrat el risc que suposa mostrar aquests dinamismes de manera fragmentada, pensem que alhora permet expressar la seva riquesa i dóna a entendre que no sempre cal participar en tots els moments o en tots els àmbits de l'acció. Això dependrà del nivell de maduresa del grup, de les característiques institucionals i d'altres factors que puguin condicionar la dinàmica del centre.

Finalment volem insistir en el fet que les estratègies que presentem s'han d'entendre únicament com a exemples de bones pràctiques, que han estat vàlides per uns grups determinats i en unes condicions determinades i que, per tant, requeriran adequacions i adaptacions sempre que es vulguin transferir a altres contextos.

La participació en els diferents àmbits

Estratègies de participació en el quotidià

Activitat:

PROPOSO, FELICITO, CRITICO

Objectius:

- Participar en el quotidià d'unes colònies/campaments/estades/curs.
- Col·laborar, en grup i individualment, per la millora d'aquesta activitat.
- Expressar una opinió pròpia que afecti el conjunt des d'un punt de vista objectiu i constructiu.
- Treballar la presa de decisions.
- Treballar el diàleg.

Edat dels participants:

Qualsevol, sempre que el diàleg i la dinàmica s'adeqüi al grup d'edat amb el qual treballem.

Desenvolupament:

Presentació

Aquesta activitat està pensada per un grup de qualsevol edat i per un projecte (curs anual, campaments, colònies, etc.) prou llarg perquè el grup pugui participar del seu dia a dia i proposar millores. Un cop presentat per primera vegada, hauria de passar a formar part del funcionament bàsic del grup durant tota la convivència.

S'ha de presentar com una eina bàsica pel bon funcionament del campament, colònia o curs, com un signe de bona convivència i implicació vital dels participants.

Dinamització

En el campament/colònia/curs –en un lloc cèntric de la vida diària del grup– hi ha d'haver unes bústies, amb paper i bolígraf sempre a l'abast i separades, amb els títols següents: *proposo*, *critico*, *felicito*. Durant tot el dia i en qualsevol moment, els participants han de ser lliures, però el fet d'escriure-hi s'ha de transmetre com un deure, perquè hi vagin posant comentaris. Es tracta que els participants facin comentaris:

- 1 Proposant activitats o canvis que afectin el campament/colònia/curs i que aportin millores pel seu bon funcionament. Bústia *proposo*.

- 2 Fent crítiques (sempre constructives) a la dinàmica de l'activitat, al seu funcionament, al funcionament del grup o vers els comportaments i actituds, tant de l'equip de monitors com dels integrants del grup. Bústia *crítico*.
- 3 Puntualitzant comentaris específicament positius sobre aquells aspectes nous o habituals que els participants vegin molt positius per la vida i el desenvolupament del campament/colònies/curs. En aquest sentit, les apreciacions han de ser de tot tipus, tant del quotidià com d'activitats que s'han fet, de la vida grupal o d'actituds concretes. Bústia *felicito*.

Un cop al dia i en un moment concret que els participants acabin ubicant i interioritzant com a reunió de grup, trobada del dia o com li vulguin dir, s'obriran les bústies i es comentaran totes les butlletes que hi hagi. En principi, els autors seran secrets, a no ser que els participants vulguin sortir de l'anonimat. A partir de l'anàlisi dels comentaris, es plantejaran millores i canvis o, senzillament, es debatran o s'utilitzaran com a proposta inicial per debatre un tema o una qüestió determinada que calgui pactar o discutir en grup.

Orientacions metodològiques:

Perquè la proposta funcioni, cal que el grup estigui habituat a fer valoracions de les activitats de la vida del grup –encara que sigui de manera informal– i que hi hagi un bon clima de confiança grupal. També és important que els nois i noies estiguin acostumats a ser escoltats i, sobretot, cal explicar bé el sentit i la utilitat de la proposta.

Tal com hem anat dient, és important que aquest procés esdevingui un procediment diari i que els participants l'esperin. És important acabar convertint aquest espai de diàleg en una trobada on s'analitzi la vida del grup i l'activitat, perquè acabin sortint totes les apreciacions, encara que no hagin estat escrites en un paper.

És important, també, que els monitors o caps hi participin com un membre més del grup amb una opinió i un punt de vista propis.

Els comentaris positius o negatius i les propostes sempre han de ser argumentades i qualsevol crítica ha d'anar acompanyada d'una proposta de millora.

Qualsevol decisió que es prengui s'ha de dur a terme automàticament, i els comentaris que sorgeixin han de tenir una resposta perquè el grup vegi que aquest espai –i el diàleg que s'hi dona– és realment útil i millora l'activitat; si no es fa així, les seves propostes i els seus comentaris perden sentit.

L'activitat s'ha d'adequar als grups d'edat. Amb els més petits, es pot fer a través del treball amb dibuixos i, amb els més grans, començant amb les bústies perquè s'habituin a comentar i proposar, tot i que, un cop instaurat l'espai de diàleg, se n'hauria d'acabar prescindint.

Activitat:

UN RITUAL DELS NADIUS NORD-AMERICANS

Per sentir-nos motivats a participar, hem de percebre que la nostra aportació al grup és valuosa. Sentir-se reconegut, estimat i valorat pels companys és imprescindible per poder participar en un projecte de vida col·lectiva.

Aquesta activitat pretén ser una mostra de com ritualitzar espais d'acollida i de reconeixement dels nois i noies dins d'un grup.

Objectius:

- Pensar en un mateix.
- Pensar en la resta de les persones del grup.
- Adonar-se de com influencien en la nostra identitat la resta de persones.
- Crear una tradició pròpia del grup que depassi les activitats programades i tingui pes per se.

Edat dels participants:

De 12 a 17 anys.

Desenvolupament:

Presentació

És una activitat que es proposa amb la idea que esdevingui un ritual, és a dir, que es vagi repetint al llarg dels anys en la vida de l'agrupament escolta o el centre d'esplai. D'aquesta manera, els nois i noies, quan arribin a aquest grup d'edat, ja sabran de què va i coneixeran l'activitat.

Els educadors i educadores presentaran l'activitat als nois i noies, explicant la seva tradició (veure annex p. 73), i els demanaran qui vol dur a terme el ritual.

Inici

Els aspirants s'han de reunir, un per un, amb el Clan Tòtem (aquells nois i noies i educadors que ja tinguin nom) i han d'exposar perquè creuen que poden realitzar el ritual. El Clan Tòtem es reuneix en secret i, després de deliberar, comunica a cadascun dels aspirants, en privat, la seva decisió (rarament és negativa).

L'hora del ritual

Comencem a les dotze de la nit. El lloc del ritual es prepara a uns dos-cents metres del campament, en un indret acollidor i a recer del vent. Hi preparem un aïllant per seure, una manta per tapar-nos (pensem que, encara que sigui l'estiu, a la nit acostuma a fer fred a la muntanya), un fanalet a mig gas, un termos amb llet calenta i cacau, algunes lectures seleccionades (fragments de *Joan Salvador Gavina*, *El Petit príncep*, *Nosaltres som part de la Terra*, etc.) que facin reflexionar els nois i noies, fulls en blanc i alguna cosa per escriure.

Una estona abans de començar el ritual, un cap o monitora explica als aspirants què han de fer (aquesta reunió es pot ambientar a l'estil indi: asseguts a terra amb les cames creuades, el cap amb la cara pintada): es tracta que cada aspirant estigui una hora sol, al bosc, reflexionant. Poden llegir algunes de les lectures recomanades per tal d'inspirar-se. Se'ls recomana que estiguin, més o menys, mitja hora pensant i llegint i l'altra mitja escrivint els pensaments que els vénen al cap sobre ells mateixos. Se'ls pot animar a escriure el que creuen que poden aportar al grup com a persones, el millor d'ells mateixos i el que han de millorar. Al final, hauran de triar un element de la natura (no cal que sigui un animal) amb el qual s'identifiquen pel seu caràcter i escriure perquè l'han triat.

Un cop passada l'hora, agafen el seu paper escrit (de manera que el següent no el pugui veure) i se'n van a despertar l'aspirant següent (prèviament hem dit qui ha de despertar cada persona). No es posa dins el sac fins que no està del tot segur que el següent participant està ben despert i se'n va cap al lloc del ritual. Així, anem repetint el ritual tota la nit o fins que no hi hagi més aspirants. En tot cas, el darrer torn ha de ser el de les sis del matí, després és massa clar i el ritual perd gràcia i màgia.

L'hora dels cognoms

L'endemà, cada aspirant fa arribar els seus pensaments escrits al Clan Tòtem. Aquest es reuneix i decideix quin atribut posa al nom que ha triat cada persona en funció del seu caràcter i pensa un dibuix que simbolitzi el seu nom, com una mena de signatura.

La totemització

L'endemà a la nit, el Clan Tòtem es reuneix amb els aspirants i els explica perquè els ha donat aquell cognom, els regala un pergamí amb un fragment

de la carta de l'indi Seattle (*Nosaltres som part de la Terra*) i el seu dibuix. El pergami ha d'estar signat amb el dibuix de cada persona del Clan Tòtem. En aquest moment, es pot dir als nous membres del Clan el nom tòtem dels antics. Els nous membres s'han de comprometre a no dir el seu nom, sota pena de perdre'l per sempre. Cada persona pot fer servir el seu nom tòtem quan escriu a una altra persona del Clan (això darrer, fins i tot després de deixar el grup i en la seva vida quotidiana aliena al centre).

Descobrir el perquè dels altres

Finalment, cada nou membre ha de passar els seus pensaments escrits al Gran Llibre Tòtem i té dret a llegir els dels anys anteriors.

L'any següent, aquests nous membres seran els membres vells del Clan Tòtem.

Orientacions metodològiques:

És molt important fer veure al grup que no passa res si aquell any algú no es veu amb cor de fer el ritual. Ningú no té més privilegis que els altres pel fet d'haver-lo passat. A més, pensem que, quan un noi o noia decideix plantar-se davant del Clan Tòtem per explicar perquè creuen que estan preparats per celebrar el ritual, és pràcticament com si ja l'haguessin dut a terme. Estan preparats.

No és convenient que el Clan Tòtem refusi cap persona. Per tant, val més que –abans– els educadors treballin amb la persona que veuen especialment fluixa, per fer-li veure que potser encara no és el moment. La decisió sobre si una persona està prou preparada o no s'ha de prendre tenint en compte si traurà profit o no del ritual i si arribarà a un nivell més alt d'autoco-neixement i de reconeixement per part de la resta del grup.

També és molt important que tots els educadors i educadores passin per aquest ritual, si no en copsaran la importància. Els educadors que hagin de fer el ritual poden celebrar-lo una altra nit i, si volen, el poden fer més llarg.

Repetim que hem d'anar molt amb compte perquè les persones que han estat batejades no facin exhibició d'aquest fet o creïn una mena de gueto dins el grup. Si és així, tota la feina del ritual s'haurà perdut.

Annex:

La tradició índia nord-americana.

Aquesta tradició i aquest ritual veuen clarament de dues fonts: d'una banda, l'escoltisme i, al mateix temps, la tradició dels indis nord-americans. Se simula un ritual de pas de l'edat infantil a l'edat adulta, un ritual que alguns pobles indígenes de l'Amèrica del Nord utilitzaven per donar el nom definitiu d'adult als joves, després de superar unes proves.

Cal deixar ben clar, però, que tot el que s'escriu a continuació no té cap fonament documentat.

La tradició índia diu que les persones tenen dos noms: un que dura tota la vida, el que posen els pares en el moment de néixer, i un altre que s'obté quan s'arriba a l'edat jove i que s'assoleix després de passar un ritual. Aquest segon nom té dues parts: la primera part se la posa la pròpia persona després de meditar i conèixer-se millor i fa referència a un element de la natura que se li assembla. La segona part, allò que podríem anomenar cognom, li posa el Clan Tòtem (les persones que ja han estat batejades).

Els indis diuen que el primer nom se situa en el pla terrenal i quotidià, ja que és el nom amb què les persones són conegudes a tot arreu: l'escola, la família, etc. El segon nom, però, se centra en el pla espiritual i interior, ja que situa les persones en el lloc que ocupen dins la natura, en la Mare Terra, i només és conegut per les persones que també han passat a l'edat jove.

La prova, però, no és senzilla. Cal posar-se en contacte amb la natura, sentir-se'n un element més i pensar molt sobre un mateix. Abans de tenir el nom tòtem, cal que les persones es coneguin molt elles mateixes. Cal retrobar l'autèntic jo. Després, la resta del Clan Tòtem s'encarregarà de fer-nos saber si aquest autèntic jo correspon a la imatge que projectem de nosaltres mateixos.

La tradició també diu que la prova només es pot passar una vegada, que no hi caben les errades i que s'ha d'estar molt segur d'estar preparat abans d'enfrontar-la (d'altra manera, perdriem l'oportunitat de passar-la per sempre).

L'indi que vol obtenir el seu nom tòtem ha d'explicitar al Clan que està preparat. En darrer terme, és el Clan qui dóna la seva aprovació al ritual o proposa passar-lo més endavant.

Només els batejats amb nom tòtem tenen accés al Gran Llibre Tòtem, on es recullen totes les explicacions de noms anteriors.

Finalment, la tradició diu que cap indi amb nom tòtem no és millor ni superior als altres indis que encara no el tinguin. Només ha trobat el seu lloc just, i això tothom ho aconsegueix tard o d'hora.

Estratègies de participació en les activitats

Activitat:

CONEC UNA PERSONA QUE...

Objectiu:

- Integrar en les activitats del dia a dia la dinàmica de conversar amb persones que ens poden aportar opinions o informacions sobre coses i espais dels quals no tenim gaire informació o possibilitats d'accés com a joves.

Aquesta dinàmica ens permetrà veure que, com a grup, cal que ens obrim i contactem amb altres persones o realitats diferents a la nostra.

Edat dels participants:

A partir de 15 anys.

Desenvolupament:

Presentació de la idea

Els caps o monitors proposen al grup la dinàmica de convidar o incorporar aportacions de determinades persones cada dissabte quan comencen el cau, amb el propòsit de poder gaudir d'informacions que ens puguin interessar com a joves.

Elecció dels temes d'interès

Demaneu al grup que faci una pluja d'idees per proposar una llista dels temes que els desperten la curiositat i que mai no han pogut preguntar directament a aquelles persones que els podrien donar una resposta. Per exemple:

- com s'organitza el dia a dia una persona cega?
- quina feina té el regidor d'un ajuntament?
- com es viu a les presons?
- per què una persona esdevé indigent?
- etc.

Caldria potenciar que el grup fos creatiu i realment sincer en relació a les seves curiositats. Per això, pot ser interessant que els caps proposin algunes idees trencadores.

Recerca de persones a qui podem recórrer

Un cop elaborada aquesta llista, se'n fa una còpia per cada un dels nois i noies del grup, per tal que, durant la setmana següent, pensin qui els podria donar informació per respondre la seva curiositat. Poden pensar en persones concretes, entitats, associacions, etc.

Per fer aquesta part, els recomanem que preguntin a la seva família, als seus companys d'institut, als amics, etc.

Ens distribuïm les responsabilitats

Un cop cada persona del grup ha pensat en els seus contactes, fem la posada en comú i decidim conjuntament quines propostes tiren endavant, quina o quines persones se'n fan responsables i, finalment, planifiquem un calendari per decidir quan comencem i amb quins temes.

Cada dissabte un moment de conversa

Cada dissabte (o els dies que planifiquem), abans de començar el cau, dediquem una estona (màxim 30 minuts) perquè el nostre convidat ens exposi algunes idees sobre el tema que li hem plantejat. Aquesta exposició pot ser en directe, gravada en una cassette, un vídeo, un article preparat per la persona que ha contactat amb ell, etc. La forma de presentar-ho podrà variar i decidir-se en cada cas.

Orientacions metodològiques:

Cal fomentar que els joves expressin amb franquesa aquelles curiositats o preguntes que fins ara no han plantejat. Per això, és essencial que es desenvolupi en un context distès i de confiança.

Els educadors hauran de vetllar especialment per mantenir el ritme i la intensitat d'aquestes col·laboracions i per evitar que l'activitat pugui caure en una rutina o càrrega no motivadora.

Per tal que els joves vagin prenent consciència de l'aprenentatge que suposa implicar-se, relacionar-se i participar amb altres persones i entitats, algú es podria fer responsable d'anar recollint les principals aportacions i contactes (tenir una llibreta específica).

Estratègies de participació en la vida de grup

Activitat:

EL DEBAT DEL CIGRÓ

Objectius:

- Manifestar el grau de participació i escolta activa dels joves.
- Cercar estratègies per la millora del funcionament del grup de nois i noies.
- Exercitar-se en les habilitats dialògiques.

Edat dels participants:

De 15 a 17 anys.

Material:

Cigrons, cartolines grogues, cartolines vermelles, cartolines blaves, una ampolla (o un objecte similar) per fer de micròfon.

Desenvolupament:

Es tracta d'un debat amb normes.

En l'espai de debat es treballarà amb les normes següents:

- Cada vegada que es fa una intervenció s'ha de recollir un cigró, que estarà situat en una pila al mig de la taula.
- Per cada 5 segons d'intervenció continuada es recollirà un altre cigró.
- Tan sols es parla quan es té el micròfon.
- Si es parla quan no es té el micròfon, es recollirà una targeta vermella.
- Si es repeteixen arguments i la discussió no avança, es recull una targeta groga.
- Quan no s'escolten els arguments aliens o el que s'està dient (diàleg de sords), es recollirà una targeta blava, que t'obliga a repetir el que s'ha dit en el torn de paraula anterior, per garantir que escoltes els altres.

Posada en comú del debat.

Un cop finalitzat el debat, es valorarà el nombre de cigrons que té cadascú i si el repartiment de cigrons està compensat entre totes les participants. També es valorarà si cal canviar algunes dinàmiques que han propiciat una distribució poc equitativa dels cigrons.

S'observaran les targetes, quines té cadascú, i també si cal estar més atents per millorar l'escolta activa dels participants del grup.

En la posada en comú, també es pot observar si el fet d'haver participat en una dinàmica com aquesta ha canviat la forma de desenvolupar el debat o no.

Orientacions metodològiques:

En primer lloc, perquè el debat funcioni, caldrà pactar amb els nois i noies el tema que es vol discutir, procurant que estigui lligat als seus interessos i que sigui prou controvertit. També caldrà assegurar que els nois i noies tenen prou informació per poder debatre a fons i aprofundir en les argumentacions.

Per controlar el repartiment dels cigrons i les targetes, es pot optar per fer-ho entre tots i totes les participants, o bé es pot escollir una persona que arbitri. Si s'opta per aquesta segona opció, és important que tothom delegui aquesta responsabilitat en la persona escollida i que no es qüestioni contínuament el repartiment que fa de les targetes i els cigrons. Això podria provocar que la discussió se centrés més en la figura de l'àrbitre i les seves decisions que no pas en el propi debat. Una vegada finalitzada l'activitat, si cal, es pot valorar com s'ha fet l'arbitratge.

Seria interessant repetir l'activitat durant el curs per tal de veure si determinats resultats perduren o si hi ha canvis i millores.

Activitat:

CONNECTA AMB ELS TEUS COMPANYS

Un dels aspectes que pot dificultar la participació és l'existència de conflictes interpersonals dins el grup, desavinences, situacions d'exclusió d'algun dels membres, etc. Així doncs, per poder participar caldrà saber crear les condicions necessàries que permetin dirimir aquestes situacions i fer que el grup esdevingui un espai de seguretat i de bon clima per tothom.

Objectius:

- Afavorir la comunicació entre els joves del grup.
- Fer ús de les noves tecnologies.

Edat dels participants:

De 12 a 18 anys.

Desenvolupament:

Aprofitant el fet que a l'esplai tinguem una pàgina web o que algun monitor o monitora "manetes" la pugui fer, es proposa als joves l'activitat de descobrir una sèrie d'enigmes sobre els companys del seu grup.

A la pàgina web, hi pot haver una petita biografia de cadascun dels joves amb anècdotes que ells mateixos han escrit o que han explicat els seus companys. També es van penjant enigmes i els joves han de trobar les respostes buscant en les biografies o bé en un xat o fòrum; també es poden enviar correus electrònics.

Quan descobreixen l'enigma, han d'enviar un correu a una adreça donada i se'ls pot respondre dient qui ho ha encertat i qui no.

Els monitors, que coneixen la vida del grup, poden incidir-hi plantejant enigmes sobre aquells joves que potser no tenen massa protagonisme o que tenen dificultats per relacionar-se amb els altres.

Es pot concloure amb un enigma final que impliqui un treball conjunt de recerca o la participació de tothom.

També es pot plantejar entre centres, com a activitat prèvia a una trobada, o entre entitats del barri per preparar algun projecte comú.

Orientacions metodològiques:

Cal conèixer, abans, si els joves tenen accés a Internet o si ho podem fer des de l'esplai, des d'alguna biblioteca o un equipament proper.

En cas que no disposem del suport virtual, es pot utilitzar una cartellera on es pugui penjar i intercanviar la informació.

En grups d'edats més petites, l'enviament es pot fer per correu ordinari a través d'enigmes, intercanviant peces d'un trencaclosques, fragments d'un conte, etc.; però, sempre amb l'objectiu d'afavorir la interrelació i la comunicació.

Activitat:

VIURE UNA SETMANA FORA DE CASA

Objectiu:

- Fomentar la coneixença i la convivència del grup a través de la seva quotidianitat compartida.

Edat dels participants:

A partir de 17 anys.

Desenvolupament:

- L'activitat consisteix a fer conviure el grup, durant una setmana, en alguna de les instal·lacions de l'entitat, és a dir, a convertir els locals del cau o l'espai en casa seva per uns dies.
- El grup ha de decidir:
  - Quins objectius ens marquem i què n'esperem, d'aquesta setmana?
  - Com distribuïrem els espais (menjador, sala per dormir, sales d'estudi, etc.)?
  - Quins càrrecs són necessaris i com els repartirem (netejar, cuinar, comprar, etc.)?
  - Conèixer els horaris de cadascú (horari de classes, anglès, esport, responsabilitats familiars, etc.).
  - Establir uns horaris de convivència i uns espais per compartir (a quina hora es dina i se sopa, quan es neteja, quines vetllades fem conjuntament, etc.).
  - Previsió de recursos materials i econòmics (material necessari, millores en les instal·lacions dels locals per poder-hi viure, pressupost de les despeses, etc.).
- Prèviament a la setmana de convivència, cal que el grup de joves presenti la proposta en una reunió de pares i mares.
- Durant la setmana i fins al final, cal preveure espais formals de valoració, espais en els quals el grup pugui parlar del funcionament de la setmana i acordar punts de millora entre tots.

Orientacions metodològiques:

L'educador ha de participar en l'activitat com una persona més i ha de fomentar que el grup s'autoorganitzi i prengui les decisions necessàries per afavorir la convivència.

La guia i l'orientació dels educadors s'hauria de centrar en:

- Oferir informació sobre el que es farà, el procés que se seguirà i el sentit de l'activitat.
- Estructurar les activitats, subdividint-les en diferents tasques i establint els passos necessaris per executar-les.
- Exemplificar les conductes esperades pels nois i noies, mostrant els processos que cal seguir i les tasques que cal fer.
- Motivar els nois i noies a dur a terme l'activitat, oferint-los suport emocional davant les dificultats.
- Establir criteris per la presa de decisions, la preparació, la realització i la valoració.
- Estimular l'ajuda mútua atribuint responsabilitats als més experts respecte als més novells.

Destacaríem especialment el moment de les valoracions, que han de potenciar que el grup aprengui del dia a dia i adopti decisions per millorar-lo.

La participació en diferents moments

Estratègies de participació en l'elecció de la proposta

Activitat: PLE MUNICIPAL

Objectius:

- Conèixer i entendre les diferents realitats del nostre entorn social i natural.
- Ser capaços de presentar una proposta de participació en el nostre entorn immediat.

Edat dels participants:

De 12 a 14 anys.

Desenvolupament:

Es planteja al grup la possibilitat que els rebí l'alcalde (o algun regidor) del municipi o del districte.

La durada de l'activitat pot ser variable, des de dues setmanes fins un mes, aproximadament. Aquí us la presentem per fer-la en quatre sessions.

El primer pas és fer grups de 4 a 6 participants, procurant que estiguin com més equilibrats millor.

1a setmana: els grups hauran de sortir al carrer (al barri o al poble) i anotar tot allò que no els agrada o que els sembla que es pot arreglar i millorar.

2a setmana: a partir d'aquí i amb l'ajuda dels caps, cada grup haurà de triar una de les qüestions de la llista i aprofundir en el seu desenvolupament. Hauran d'analitzar per què passa (causes), qui n'és responsable, quina és l'actitud de la població davant d'aquesta situació, quina és la seva pròpia actitud, quines són les conseqüències, etc. Això pot voler dir tornar a sortir al carrer a parlar amb la gent, a investigar, etc.

3a setmana: el pas següent és pensar què podria fer la unitat per millorar una situació determinada. És important que pensin en el grup sencer, no només en el seu petit grup. Pensar l'acció o les accions també vol dir pensar quines són les seves possibilitats reals: el temps de què disposen, els recursos, el nombre de joves que són, les seves capacitats, etc.

4a setmana: finalment, es presenten les propostes a l'Ajuntament. Un portaveu de cada grup presenta la seva proposta exposant el problema, les seves causes i l'actuació que proposen per solucionar-lo. El darrer pas serà el d'escollir, entre totes les parts implicades, la proposta que es tirarà endavant.

Orientacions metodològiques:

En el cas que no es pugui fer una reunió amb algun responsable polític, es pot buscar la col·laboració de l'associació de veïns, per exemple. Si no, es plantejarà com un joc de rol. Cal dir, però, que el fet de presentar-ho a alguna persona externa al grup i amb una certa reputació (polític, president de l'Associació de Veïns, etc.) confereix més credibilitat a la proposta i esperona les ganes de participar.

És evident que, en tota la dinàmica, el paper dels educadors i educadores és molt important. La seva capacitat d'intervenció ha de ser mesurada en funció de dues variants: la primera és el nivell de maduresa del grup (tant dels joves com del costum que tinguin de realitzar activitats d'aquest tipus); la segona és el nivell de protagonisme que han de tenir els joves: no han de tenir la sensació que, en realitat, l'activitat la fan els adults, ni s'han de sentir frustrats per les dificultats que els pot presentar algun pas de l'activitat. La funció dels caps és la d'acompanyar i fer ús de la mà esquerra quan vegin la necessitat de socórrer el grup.

Activitat: FEM PROPOSTES PER A L'ASSEMBLEA

Objectius:

- Que els joves desenvolupin una actitud d'intervenció activa sobre la pròpia personalitat, d'autocontrol, d'autocrítica i d'autoconeixement de les seves capacitats i limitacions.
- Que els joves valorin positivament la conversa, el diàleg, el pacte i les regles del joc com a pautes de comportament bàsiques que afavoreixen la convivència.
- Que els joves gaudeixin de la participació activa en la vida de grup.
- Que els joves siguin capaços d'expressar i d'argumentar verbalment allò que pensen i proposen.

Edat dels participants:

A partir de 12 anys.

Desenvolupament:

L'assemblea és el mètode que estructura un procés educatiu on els grups de joves prenen decisions col·lectives d'interès comú, triades lliurement i concretades en els plans de treball.

No es tracta només de demanar l'opinió als joves, sinó de fer-los participants d'un projecte d'entitat on tothom hi té cabuda. Per això és molt important que ensenyem als joves a fer propostes i que els equips d'educadors siguem capaços d'acompanyar-los en aquest procés.

Com fomentar i recollir les propostes dels joves per les assemblees de grup: Assegurar un espai públic (per exemple, un suro) on quedin recollits el calendari de les assemblees, el contingut i els acords presos i un espai de suggeriments per l'ordre del dia de l'assemblea següent.

També ha de quedar molt ben explicitat si s'han format grups de treball o comissions específiques: les dates i llocs de reunió, etc.

Grups de xerrada i opinió en petits grups: durant els dies previs a l'assemblea, es pot donar un protagonisme especial al desenvolupament d'aquestes dinàmiques. Caldrà una bona dinamització d'aquests espais i fer una bona

feina posant sobre la taula possibles temes d'interès i les propostes que se'n derivin.

Les valoracions al final de cada activitat són una bona font de recursos perquè els joves puguin extreure propostes i reflexions que afecten les persones, el grup, l'entitat. Hem de ser originals i anar canviant, sovint, els mètodes i les dinàmiques a l'hora de fer les valoracions en grup.

Si es disposa d'una pàgina web, també caldrà tenir un espai reservat per fer propostes individuals o de grup.

Orientacions metodològiques:

Un bon recurs que es pot utilitzar en aquest moment de la proposta és el de convidar persones externes al grup: poden reunir-se amb els joves i els poden aportar informacions i orientacions molt útils per poder fer les propostes amb més coneixement de causa. Igualment, es pot demanar la col·laboració d'altres monitors o caps de l'entitat.

Activitat: **DÓNA'NS L'ADREÇA, QUE JA T'ESCRIUREM**

Objectius:

- Fomentar la participació de tots els joves en la decisió d'un projecte comú.
- Valorar i tenir presents els interessos de totes les persones del grup a l'hora de prendre decisions.

Edat dels participants:

De 12 a 14 anys.

Desenvolupament:

- Les primeres postals: els nois i noies es divideixen en grups de 3 o 4 persones, cada un dels quals haurà d'escriure una postal que s'enviarà des d'un lloc imaginari, des del lloc on els agradaria anar de campaments. Les postals hauran de representar el lloc del campament imaginari (mar, muntanya, campament estàtic, ruta, etc.).
- El debat: quan els grups tenen les postals llestes, es valorarà si tothom ha participat en la seva elaboració i de quina manera ho ha fet en l'elecció del dibuix de la postal. Llavors, caldrà veure si els dibuixos escollits inclouen els interessos de tothom.
- La darrera postal: es repetirà l'exercici, però amb l'objectiu d'elaborar una sola postal que reculli els interessos de tots els joves. Caldrà buscar solucions imaginatives perquè tothom estigui satisfet.
- El debat final: es valorarà novament el procés d'elaboració de la postal (si hi ha hagut més participació, si s'ha escoltat a tothom, etc.) i el resultat final (si s'han tingut en compte totes les opinions i els interessos i si tothom s'hi veu reflectit).

Orientacions metodològiques:

- És important temporalitzar l'estona dedicada a cadascuna de les parts de la dinàmica: 20 o 25 minuts pels debats i prop de 30 minuts pels dibuixos.
- Aquesta activitat pot ser útil per decidir on es vol anar de campaments i com es volen orientar.

Activitat: LA TRIA DE LA DISFRESSA

Objectius:

- Que els joves desenvolupin una actitud crítica constructiva, que siguin capaços d'expressar la seva opinió i alhora escoltar i respectar els altres.
- Que els joves entenguin que les decisions que afecten el grup es prenen entre tots, democràticament, i que s'han de viure com a pròpies i amb il·lusió.
- Que els joves gaudeixin de la participació activa en la vida de grup.
- Que els joves estableixin una relació de respecte, tolerància i cooperació.

Edat dels participants:

De 12 a 14 anys.

Desenvolupament:

La primera fase d'aquesta proposta es basa en un treball individual. Cada jove fa un disseny de la disfressa que proposa, si pot ser amb un dibuix de suport. Es parteix de la proposta general de l'entitat en relació a la temàtica general, el centre d'interès, etc.

La segona fase consisteix en un treball en tres petits grups. A partir de la posada en comú de les propostes, cada grup en tria una. En base a aquesta tria, s'han de definir molt bé tots els elements complementaris, els pros i contres, els materials necessaris, etc., per defensar la tria davant del grup gran.

Finalment, en un plenari, es presenten les tres propostes finals i el grup vota per triar la definitiva.

Aquesta darrera fase es pot fer amb una dinàmica teatral. És a dir, cada grup puja a una tribuna per defensar la seva proposta; pot incloure aquells elements d'ambientació i decoració que pensin que els poden ajudar per convèncer els altres. Cal donar tota mena de detalls i explicitar els punts forts de la proposta.

Les votacions del final poden ser individuals i secretes, per no condicionar l'opinió de ningú.

Orientacions metodològiques:

En la mesura del possible, convindria que la decisió es prengués a través del consens i no de la votació; però, per aconseguir-ho, cal estar habituat a fer ús de la paraula i el debat per resoldre situacions.

- Els monitors o caps poden intervenir en les diferents fases del procés fent preguntes als joves per ajudar-los a copsar la idoneïtat de les diferents propostes, fent-los veure si els cal acabar de definir alguns aspectes de la proposta, etc.
- També hauran d'intervenir per regular el diàleg amb l'objectiu de:
  - assegurar l'expressió de les opinions i idees de tots els implicats, personalitzant les peticions, si convé.
  - assegurar la transmissió de la informació necessària per poder decidir amb criteri i per poder valorar les diferents alternatives.
  - formular preguntes que permetin que els nois i noies valorin les conseqüències de cada alternativa i argumentin les seves opcions.
  - relativitzar les diferents postures, tot evidenciant els punts d'unió.
  - acollir i integrar les diferents postures expressades pels membres del grup.
  - estructurar el diàleg i els diferents passos que ha de seguir.
  - llançar preguntes que permetin aclarir i centrar les propostes dels nois i noies i explorar i aprofundir en les seves opinions.
- També els han d'ajudar una mica, donant-los orientacions i suport, de cara a fer una bona presentació davant del grup gran.
- En la fase final, un monitor i un jove poden fer de moderadors per facilitar el procés de la votació i l'elecció final.

Activitat: VEURE EL MÓN AMB UNES ALTRES ULLERES

Objectiu:

- Estimular la creativitat i la innovació en el procés de recerca de propostes de projectes i activitats per realitzar en grup, fomentant la imaginació i la capacitat de descoberta dels nois i noies.

Edat dels participants:

De 12 a 17 anys.

Desenvolupament:

- 1 Tot el grup, conjuntament, tria les temàtiques generals que són d'interès global per tots els nois i noies. Aquestes temàtiques haurien de ser generalistes i no anar associades a cap acció concreta. Per exemple, es pot fer una pluja d'idees on es recullin propostes com: l'actualitat política, el medi ambient, els joves, les relacions sexuals, la muntanya, etc. Un cop feta aquesta llista de temàtiques, el grup n'haurà de triar una.
- 2 Quan tinguin la temàtica general triada, els demanarem que pensin una acció, una activitat o un projecte posant-se unes ulleres determinades. Per exemple, sobre la temàtica del medi ambient, què els agradaria fer a...
  - els nostres avis.
  - nois i noies que viuen en una gran ciutat.
  - nois i noies que viuen en un petit poble de muntanya.
  - els nostres caps i monitors.
  - els regidors del nostre Ajuntament.
  - persones d'una associació ecologista.
  - etc.

Cada petit grup es posa unes ulleres diferents i ha de pensar en una activitat, projecte o acció concreta. Els demanarem que pensin en:

- quins són els seus interessos i què els motiva.
- quines són les seves necessitats.
- de quin temps disposen.
- què saben fer.
- què volen fer i com ho farien.
- etc.

- 3 Cada grup presenta el seu projecte i l'explica (per què l'ha triat, per què està relacionat amb les ulleres que s'ha posat). En aquest moment de la proposta, cal que pensin una imatge i una forma determinada de presentar-la.
- 4 Un cop feta l'exposició, l'educador els demana que es posin les seves pròpies ulleres, i que pensin en allò que ells voldrien fer en relació a la temàtica triada. Tot i això, els proposem que s'inspirin en allò que han imaginat que podia interessar a altres persones.
- 5 Es reuneixen els petits grups i els demanem que desenvolupin lleugerament la seva proposta d'acció, activitat o projecte:
  - Nom del projecte.
  - Descripció.
  - Objectius.
  - Temps de dedicació.
  - Recursos necessaris.
  - Accions principals.
- 6 Finalment, fem la presentació de l'acció, activitat o projecte, convidant els grups a presentar la seva proposta d'una forma creativa, amb imatges i amb la col·laboració de totes les persones que integren el grup.

Orientacions metodològiques:

Recomanem fer aquest procés en dos dies, deixant temps perquè entre el primer i el segon dia s'informin i pensin en allò que pot interessar al col·lectiu que els ha tocat. Es pot plantejar un tercer dia, en funció de l'agilitat dels nois i noies a l'hora de fer la proposta concreta per la unitat.

Els educadors poden ajudar a facilitar informació complementària als grups, per tal d'ajudar-los a pensar què pot interessar a les altres persones.

Proposem que tot el procés s'acompanyi d'elements visuals i gràfics que permetin que totes les persones del grup vegin el fil conductor del procés de proposta.

Estratègies de participació en la planificació

Activitat: LA XARXA DE RECURSOS

Objectius:

- Prendre consciència de la xarxa de recursos i contactes que tenen les persones de la unitat i que poden ser útils al grup per la bona planificació de l'activitat o projecte.
- Participar en la planificació d'una activitat.

Edat dels participants:

A partir de 14 o 15 anys.

Desenvolupament:

Grup gran:

1.-Què necessitem per tirar endavant el projecte o activitat?

Per exemple (recomanable no fer una llista superior a 7 o 8 necessitats):

- saber si podem fer una acampada al parc del poble.
- saber com podem posar un anunci a les revistes de premsa gratuïta del poble.
- conèixer altres entitats de joves que puguin estar interessades a desenvolupar conjuntament l'acampada.
- etc.

Petit grup:

2.-Qui coneixem que pugui ajudar-nos a aconseguir-ho?

Per exemple:

- el meu veí treballa a l'Ajuntament.
- el meu pare treballa al servei municipal de jardineria.
- la meua germana participa en un altre grup de joves.

3.-Qui pot contactar amb aquesta persona i quan?

Per exemple, pensar en:

- qui ho té més fàcil.
- qui és més llençat.
- qui té temps per fer-ho en les dates previstes.
- etc.

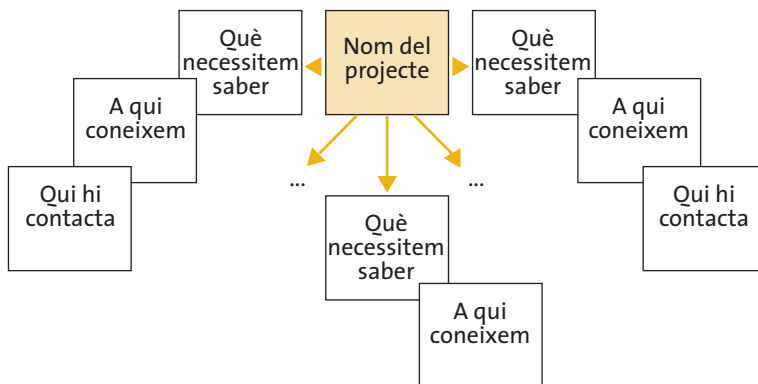

Grup gran:

4.-Posem en comú la xarxa de contactes en funció de les necessitats detectades i conjuntament:

- prioritzem els contactes més útils i fàcils (no podem fer-ho tot).
- definim exactament què li demanarem.
- definim clarament qui tindrà la responsabilitat.
- establim una data per decidir quan necessitem el resultat del contacte.
- etc.

5.-Dibuixem la xarxa de relacions (construir aquesta xarxa de forma gràfica).

Orientacions metodològiques:

- Per tal de poder seguir el fil conductor de l'activitat, és important que el grup faci una anàlisi inicial bona, que li permeti detectar necessitats reals per planificar correctament l'activitat o projecte.
- L'educador ha d'ajudar el grup, especialment en la prioritització, la definició de responsabilitats i l'establiment de terminis.

Activitat: L'OBRA DELS TIQUIS-MIQUIS

Objectiu:

- Adonar-se de què vol dir planificar.
- Buscar estratègies de planificació d'un objectiu comú.
- Valorar les conseqüències de les postures individuals intransigents en el funcionament del grup.

Edat dels participants:

De 12 a 14 anys.

Desenvolupament:

L'encàrrec

S'explica als nois i noies que han rebut l'encàrrec d'elaborar una obra d'art que s'exposarà en un museu itinerant molt reconegut internacionalment. L'obra d'art ha de ser col·lectiva, però tots ells són bastant maniàtics i caldrà veure com s'espavilen.

Repartiment dels rols, materials i instruccions

Se'ls reparteix el material per fer l'obra d'art i se'ls donen les instruccions següents escrites en una targeta:

- tu ets la propietària del paper i no el vols deixar a ningú.
- tu ets el propietari de les tisores i no les vols deixar a ningú.
- tu ets la propietària de (...) i no ho vols deixar a ningú.
- tu ets especialista encolador i només tu voldràs utilitzar la cola.
- tu ets especialista (...) i tan sols tu voldràs utilitzar (...).
- tu ets la dissenyadora del grup i només voldràs construir el que has pensat.
- tu ets l'ecologista del grup i voldràs que només s'utilitzi material de rebuig.
- etc.

Construcció

Amb totes les instruccions ben enteses, els joves hauran de posar-se d'acord en què volen construir i en com ho faran. Un cop ho han decidit, elaboren l'obra d'art entre tots.

Debat final

Una vegada finalitzada (o no) l'obra, caldrà veure com han resolt el problema d'entrada: si ha estat difícil treballar; per quines fases han hagut de passar per fer l'obra d'art; com han afectat al grup les postures individuals i intransigents; si han sabut negociar; si han cedit, etc.

Orientacions metodològiques:

- És important que tots els nois i noies disposin d'instruccions diferents.
- Cal temporalitzar bé l'estona que ha de durar el debat a l'hora de posar-se d'acord sobre què es vol construir (no més de 15 o 20 minuts) i l'estona dedicada a la construcció de l'obra d'art (al voltant de 30-45 minuts).
- Si els joves no transigeixen en les seves postures inicials, és possible que quedin paralitzats i no facin l'obra conjunta. Aleshores, es pot promoure que negociïn o bé s'aprofita la situació que ha passat per parlar-ne, després.
- Els caps han d'orientar el debat i ajudar a acostar les postures contràries, regulant el diàleg i ajudant a aprofundir en els diferents conflictes.
- És important posar un èmfasi especial en el debat final, en com han planificat la realització de l'obra i en la importància de la planificació abans de començar a fer activitats o projectes.

Estratègies de participació en l'avaluació

Activitat: PAPER A L'ESQUENA

Objectiu:

- Transmetre el punt de vista propi sobre els diversos aspectes que es volen avaluar de manera dinàmica i sense limitar el protagonisme de cadascú.

Edat dels participants:

De 12 a 17 anys.

Desenvolupament:

- Per començar, l'assemblea del grup, a partir d'una pluja d'idees, triarà els aspectes que vulgui valorar. Com en qualsevol pluja d'idees, caldrà que fem un filtratge i ens quedem només amb aquells elements que, entre tots, decidim que són els importants o els més rellevants.
- Un cop triats els elements que s'han d'avaluar, cadascú els escriurà juntament amb la seva valoració, de manera breu i sintètica, en un paper i se'l penjarà a l'esquena amb un tros de cinta adhesiva.
- El pas següent consisteix a aixecar-se i anar caminat, i escrivint els nostres comentaris sobre l'aspecte i la valoració que hi hagi escrits a l'esquena dels companys i companyes. Es a dir, matisant, reforçant o contra argumentant les valoracions que han fet els altres companys.
- Finalment, quan veiem que tothom ha opinat sobre la majoria dels punts, ho posem tot en comú i traiem la valoració general del grup, no només com un sumatori del que hi ha escrit, sinó amb les explicacions i comentaris que calguin.

Orientacions metodològiques:

- Els elements que haurem de tenir en compte dependran d'allò que estiguem valorant i avaluant. Si es tracta d'una excursió, per exemple, podrem valorar els seus diversos moments: vetlla, tallers, gran joc, àpats, etc. Si el que valorem és un projecte, podem parlar de les diverses fases: presentació, tria, elements de la planificació (grups, temporalització, materials, etc.). No cal dir que la dificultat no és la mateixa en un cas o

en un altre, per això recomanem començar amb avaluacions d'activitats més concretes i, a mesura que augmenta la maduresa del grup, entrar a avaluar fases, projectes, etc.

- És important ajudar els nois i noies a aprofundir en les valoracions que es fan, de manera que no es quedin en la superficialitat de les opinions sinó que siguin capaços d'analitzar-les amb argumentacions de pes.
- És important que deixem prou temps perquè l'activitat es pugui dur a terme amb calma i a partir d'unes bones reflexions personals.

Activitat: FER-SE PREGUNTES

Objectiu:

- Que els joves reforcin els hàbits de tracte social que fan la convivència més humana i agradable.
- Que els joves valorin positivament la conversa, el diàleg, el pacte i les regles del joc com a pautes de comportament bàsiques que afavoreixen la convivència.
- Que els joves desenvolupin una actitud crítica constructiva, que siguin capaços d'expressar la seva opinió i alhora escoltar i respectar els altres.
- Que els joves gaudeixin de la participació activa en la vida de grup.

Edat dels participants:

A partir de 12 anys.

Desenvolupament:

La sala està presidida per un mural on hi ha grans preguntes o enuncisats que provoquen i motiven la valoració dels joves. Per exemple: ens ha agradat tal i tal altra dinàmica?, teniem informacions prèvies sobre els continguts que hem treballat?, hem après coses noves?, què en pensem del fet d'haver-nos organitzat de tal o tal altra manera?, què ens ha agradat o no de la relació amb els companys?, quin ha estat el millor o el pitjor moment?, com us heu sentit?

Fem tres grups de valoració. Després de conversar i arribar a uns acords, cada grup intenta respondre les preguntes formulades i escriu, en targetes de cartolina, els aspectes positius i els que creu que haurien de millorar en relació a cadascuna de les preguntes; després els enganxa en un espai de la sala destinat a cada cosa.

Una vegada els grups han enganxat totes les targetes, es fa una lectura ràpida de totes les idees que han sorgit. Es demanen aclariments, si cal, s'acaben de perfilar idees, etc.

Aquells aspectes on hi ha coincidència entre els grups es donen per bons; els que generen contradiccions o discrepàncies es tornen a valorar.

Amb el grup gran, es fa una valoració exclusiva sobre aquests últims aspectes. Es recull el màxim d'opinions possibles sobre cada qüestió i, finalment, s'arriba a un acord en els aspectes més globals. En els temes més subjectius (sentiments, etc.) es deixa constància de la diversitat d'aproximacions que s'han fet des de cada grup.

Orientacions metodològiques:

Les preguntes han d'estar formulades d'una forma prou intel·ligent, és a dir, que els joves puguin respondre-les amb comoditat i recursos i que, alhora, els aportin elements nous per la discussió i l'autocrítica. Hem de tenir un coneixement molt bo del grup i de les relacions que s'hi estableixen.

Hi ha un monitor que ha de dinamitzar la valoració. És aconsellable que els altres facin el paper d'observadors i donin suports puntuals quan calgui.

És molt útil preparar un tercer espai a la sala on es puguin anar recollint les propostes de futur derivades de les valoracions que vagin sortint.

Activitat: UNA PARTIDA DE PING-PONG

Objectiu:

- Saber expressar una opinió mitjançant uns arguments.
- Escoltar l'opinió dels altres.
- Acceptar que podem canviar d'opinió després d'escoltar uns arguments.

Edat dels participants:

De 12 a 18 anys.

Desenvolupament:

Es divideix l'espai on ens trobem en dues meitats. En un costat, hi posem un *SÍ* i a l'altre un *NO*, o bé *A FAVOR* i *EN CONTRA*.

Es presenta una o més situacions relacionades amb el projecte o temàtica que es vulgui valorar als nois i noies. Quan s'han escoltat les opcions, cadascú se situa en un costat o altre de la sala, en funció de l'opció que vulgui defensar.

Organitzarem els torns de paraula passant una pilota de ping-pong d'un costat a l'altre, de manera que, qui té la pilota exposa la seva opinió i, quan acaba, la passa a l'altre camp. Quan algú pensa que els arguments de l'altre equip l'estan convençant, ha d'avançar tants passos com vulgui, proporcionals al seu grau de convenciment, i si vol pot canviar de camp.

Es poden anar anotant els arguments en un mural, ho poden fer els mateixos nois i noies o el moderador, que establirà quan cal acabar el debat i començar a repassar els arguments.

Orientacions metodològiques:

Cal fer veure als nois i noies que no hi ha d'haver guanyadors i vençuts sinó que hem de ser capaços d'escoltar els altres, de posar-nos al seu lloc i, també, de compartir una opinió que abans consideràvem contrària.

6 Fonts documentals

LLIBRES I REVISTES

- AA.DD. (1995). "La Participación", a *Monitor educador*, núm. 54.
- AA.DD. (1999). *Participando que es gerundio. Pautas educativas para trabajar la participación infantil*. Madrid, Consejo de la Juventud de España.
- AA.DD. (1998). *Encuentros de Intercambio sobre Participación Infantil*. Madrid, Consejo de la Juventud de España.
- AA.DD. (2001). *La participación en las organizaciones: Un desafío para el nuevo milenio*. Saragossa, Editorial Egido.
- AA.DD. (2001). *Experiències de participació ciutadana en els municipis catalans*. Barcelona, Equip d'Anàlisi Política UAB, Generalitat de Catalunya, Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- AA.DD. (2002). "La Participació a l'Esplai", a *Estris*, núm. 127. Barcelona.
- AA.DD. (2003). *Descobrim els nostres drets. Activitats, deures, indicacions per conèixer els drets dels infants*. Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- AA.DD. (2004). *El treball educatiu amb adolescents. L'experiència dels centres d'esplais*. Barcelona, Esplais Catalans.
- Alonso, R. (2002). "L'educació com a instrument de canvi social", a *l'Eina*, núm. 29. Barcelona, Escoltes Catalans, p. 16-17.
- Bretones, X. (2001). "La participació significativa dels infants", a *Tercer Segona*, núm. 3. Barcelona, p. 22-27.
- Comín, T. (1998). "Des dels agrupaments es pot treballar per tal que la democràcia vagi molt més enllà", a *Correu de Llúria*, núm. 38. Barcelona, MEGSJC, p. 14-16.
- Comín, T. (1998). *Els canvis són possibles*. Barcelona, MEGSJC, col·lecció "Parlem-ne", núm. 3.
- Font, J. (2001). *Participación ciudadana: una panorámica de nuevos mecanismos participativos*. Barcelona, Fundació Rafael Campalans. Barcelona, Papers de la Fundació, núm. 128.
- Galceran, M. del M. (2000). *La participació en els centres de temps lliure*. Barcelona, tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona.
- Galceran, M. del M. (2001). "La participació dels infants en la nostra societat: un aprenentatge que cal ensenyar", a *Perspectiva Social*, núm. 45. Barcelona, ICESB, p. 85-94.
- Galceran, M. del M. (2002). "La participació. Eix transversal en la vida dels centres", a *Estris* núm. 127. Barcelona, p. 6-11.

- Galceran, M. del M. (2004). "La Participación social en las organizaciones de tiempo libre infantil y juvenil", a *Aula de Innovación Educativa*, núm. 129. Barcelona, p. 47-51.
- Gay, M. i Jiménez, E. (2001). "Els consells locals de joventut: un exercici de participació democràtica", a *l'Eina*, núm. 28. Barcelona, Escoltes Catalans, p. 21.
- Godoy, A. i Franco, P. (2000). *Cultura participativa y asociacionismo juvenil*. Madrid, Consejo de la Juventud de España.
- Hart, R. (1992). *Children's Participation*. London, UNICEF/Earthscan Publication.
- Hart, R. (1993). *La participación de los niños: de la participación simbólica a la participación auténtica*. Colòmbia, Gente Nueva.
- Hart, R. (2001). *La participación de los niños en el desarrollo sostenible*. Barcelona, UNICEF/p.a.u. education.
- Jerez, A. (1999). *Participación juvenil, ciudadanía y democracia participativa*. Madrid, Consejo de la Juventud de España.
- Puig, J.M.; Martín, X. i Trilla, J. (coord.) (1998). *Cròniques per a una educació democràtica*. Vic, Eumo Editorial.
- Rogoff, B. (1993). *Aprendices del pensamiento*. Barcelona, Paidós.
- Rogoff, B. (1997). "Los tres planos de la actividad sociocultural: apropiación participativa, participación guiada y aprendizaje", a Wertsch, J.V.; Del Río, P. i Álvarez, A. *La mente sociocultural. Aproximaciones teóricas y aplicadas*. Madrid, Fundación Infancia y Aprendizaje.
- Sánchez, M. (1991). *La participación, metodología y práctica*. Madrid, Editorial Popular.
- Sánchez, M. (1990). "Participación social i comunitaria", a *Revista de Treball Social*, núm. 117. Barcelona, març 1990.
- Serrano, J.; Sempere, D. i Martín, G. (1999). *Joves i Participació a Catalunya*. Barcelona, Fundació Ferrer i Guàrdia i Generalitat de Catalunya, Departament de Joventut, col·lecció "Estudis", núm. 2.
- Trilla, J.; Novella, A. (2001). "Educación y participación social de la infancia", a *Revista Iberoamericana de Educación*, núm. 26, p. 137-164.
- Vallory, E. (ed.) (2002). *Educar en la política. Dotze raons per a la participació en la vida pública*. Barcelona, Pòrtic.

MATERIALS DIDÀCTICS

AA.DD. (1998). *Imagin...acció!* Campanya 1998/2000. Moviment de Centres i d'Esplais Cristians. Barcelona.

AA.DD. (1998). *La cooperació a Escoltes Catalans*. Barcelona, Escoltes Catalans. Document intern policopiat.

AA.DD. (1999). *El Marc Social i Natural*. Eixos Metodològics. Barcelona, Escoltes Catalans, àmbit pedagògic, curs 1998-99.

AA.DD. (2002). *Ets Klau. Campanya per a la participació d'infants i joves en els esplais*. Barcelona, Moviment de Centres d'Esplai Cristians.

AA.DD. (2002). *Projecte educatiu d'Esplac: mètode pedagògic i model de centre*. Barcelona, Esplais Catalans.

AA.DD. (2003). *Entre tots i totes: proposta educativa per a la participació*. Barcelona, Federació Catalana de l'Esplai.

Escoltes Catalans (1998). *Fer-se preguntes, cercar respostes*. Barcelona, Escoltes Catalans.

Escoltes Catalans (1999). *El compromís*. Barcelona, Escoltes Catalans, document núm. 9.

Escoltes Catalans (2001). *Dossier Verd*. Barcelona, Escoltes Catalans, document núm. 10.

Escoltes Catalans (1999). *Mètode general*. Barcelona, Escoltes Catalans, document núm. 4.

Escoltes Catalans (1999). *Mètodes de les branques: Follets, Llops, Raiers i Pioners*. Barcelona, Escoltes Catalans, documents núm. 5, 6, 7 i 8.

Pagès, J. i Santisteban, A. (1994). *Democràcia i participació*. Barcelona, Eumo Editorial, col·lecció "Senderi", núm. 12.

Sánchez, J. (1997). *Participació política*. Barcelona, Eumo Editorial, col·lecció "Senderi".

WEBGRAFIA

<http://www.bcn.es/participacio/>

Web de participació ciutadana de l'Ajuntament de Barcelona. Hi trobareu informació sobre associacionisme, voluntariat, així com diversa documentació sobre la Carta Municipal de Participació Ciutadana.

<http://www.diba.es/flordemaig/oafm/cpc/index.htm>

Web de participació ciutadana de la Diputació de Barcelona. Hi trobareu activitats de formació, recursos, publicacions i diverses activitats per fomentar la participació ciutadana.

<http://www.cat365.net/Inici/ParticipacioCiutadana/>

Web de participació ciutadana de l'Administració Oberta de Catalunya. Espai d'expressió lliure on els ciutadans poden comunicar-se amb l'Administració i les associacions de Catalunya.

<http://www.democraciaweb.org/>

Parlament en línia. Espai de debat i participació sobre temes que es discuteixen al Parlament de Catalunya.

<http://www.engrup.org/>

És la comunitat virtual dels caps, monitors/es, educadors/es, animadors/es que treballen en l'àmbit de l'educació en el lleure. Hi trobareu un espai per compartir les vostres experiències, intercanviar opinions i debatre temes mitjançant fòrums, debats, xats, etc. També hi trobareu un banc de recursos i una secció d'actualitat amb tota mena de novetats relacionades amb l'educació en el lleure.

<http://www.escoltesiguies.org/index.php>

Web de Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya. Hi trobareu novetats, activitats i recursos, fòrums, etc.

<http://www.escoltes.org/>

Web d'Escoltes Catalans. Hi trobareu un banc de recursos i espais d'interacció i debat.

<http://www.esplac.org/>

Web d'Esplais Catalans amb seccions d'activitats, publicacions, notícies d'actualitat, etc.

<http://www.peretarres.org/mcec/index.html>

Web del Moviment de Centres i d'Esplais Cristians, on hi trobareu materials, recursos, publicacions, activitats i serveis per als centres de temps lliure.

<http://www.esplai.org>

Web de la Fundació Catalana de l'Esplai. Hi trobareu un recull de materials educatius sobre l'educació en el lleure, activitats, novetats, recursos, etc. per a centres de temps lliure.

gettyimages

Mare de Déu del Pilar, 18
08003 Barcelona
Tel. 932 689 110
Fax 932 689 112
ec@escoltes.org
www.escoltes.org

Avinyó, 44, 2n
08002 Barcelona
Tel. 933 026 103
Fax 933 020 089
esplac@esplac.org
www.esplac.org

Parc de Torreblanca
Ctra. Nacional 340, km. 1.249
Apartat de correus 99
08980 Sant Feliu de Llobregat
Tel. 936 666 354
Fax 936 850 210
federacio@esplai.org
www.esplai.org

Provença, 324
08037 Barcelona
Tel. 934 588 700
Fax 934 588 708
fbfill@fbfill.org
www.fbfill.org

**MINYONS ESCOLTES
GUIES SANT JORDI
DE CATALUNYA**

Rbla. Mn. Jacint Verdaguer, 10
08197 Valldoreix
Tel. 935902700
Fax 93 5900492
megsjc@escoltesiguies.org
www.escoltesiguies.org

Numància, 149-151
08029 Barcelona
Tel. 934 100 100
Fax 934 196 268
mcec@peretarres.org
www.peretarres.org/mcec/